

Doğan Holding Onursal Başkanı Aydın Doğan: “Amacımız iki dilde kaliteli eğitim”

» 9. Sayfa

Die Gaste

Sayı: 12 / Mayıs-Haziran 2010

3 “Türk Lisesi” mi? “Çokdilli Eğitim” mi?

Erdoğan, Almanya’da “Türk Okulları” açılmalı düşüncesini bundan iki yıl önce Şubat 2008 yılında haftalık “Zeit” dergisine verdiği bir mülâkatta da dile getirmişti. Erdoğan’ın bu mülâkatta dayandığı temel tez “Türk Okulları”nın uyuma katkı sağlayacağı şeklindeydi.

4 Anadili Öğreniminin Siyasallaştırılması

Okul konusu, yani eğitim konusu, bir kez siyasallaştırılınca, ister istemez siyasetçilerin niyetleri, neyi murat ettikleri başlı başına bir konu haline gelmektedir. Bu nedenle de, siyasetçilerin niyetlerine ilişkin rivayetler de muhtelif olmaktadır.

5 Almanca mı? Anadili mi?

Türk ebeveynler, az Almanca konuşuyor olsalar dahi çocuklarının Almanca öğrenimini, anadillerinde iyi bir temel vererek, dilsel ifadenin zevkini, dilsel becerilerine olan inancını, özgüvenini ve kitap okuma sevincini onlara vererek destek olabilir.

13 Öteki Olmak

Almanya’nın çeşitli bölgelerinde göçmenlerin ürettikleri çeşit çeşit tiyatro grupları var, bunlar yaşamlarını iyi kötü sürdürebilseler de Almanya’da kendilerini yeterince kabul ettirebilmiş değiller.

Türkçe Yanlıları

Dr. phil. Esin İLERİ

» 12. Sayfa

“Türk Okulu” Tartışmaları

“Die Zeit” gazetesinin, Almanya’daki 3. kuşak Türklerin de büyük dil sorunları bulunduğuna işaret ederek bunun sebeplerinin sormasına karşılık Erdoğan, Almanya’nın bu konuda ihmali olduğunu, Türk çocuklara önce iyi bir şekilde Türkçe öğretilmesi gerektiğini, bunun Almanya’da her yerde mümkün olmadığını ifade ederek, “İstanbul’da bir avuç dolusu Alman yaşarken Alman liseleri kurulmuştu. Bu okullar daha o zamanlar yüzümüzün her zaman Batı’ya dönük olduğunun bir işaretiydi” dedi.

Alman okullarında Türkçenin öğretilmesi söz konusu olduğunda Almanya’da bir endişenin olduğunu kaydeden Erdoğan, “İstanbul’da Türk-Alman Üniversitesini kuruyoruz. Neden sizde de bir tane kurmuyoruz? Bu konuda bir ihtiyaç var. Benim gözümde bu bir lüks değil, uyuma katkı sağlamak” diye konuştu.

Almanya Başbakanı Angela Merkel, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın Alman “Die Zeit” gazetesine verdiği demeçte önerdiği gibi Almanya’da Türk liselerinin açılması fikrini benimsemediğini belirtti.

Başbakan Merkel, “Passauer Neue Presse” gazetesine yaptığı açıklamada, “Bence bu fikir bizi ileriye götürmez, çünkü temelde Türk kökenli çocuklar ve gençler bizde Alman okullarına gitmeli. Buradaki Türk çocuklarının Türk lisesine gitme fikrini benimsemiyorum” şeklinde konuştu.

Hür Demokrat Parti (FDP) Federal Meclis Üyesi Serkan Tören de, “Erdoğan’ın, Almanya’da yaşayan Türklere bu öne-

risi ile hizmet ettiği konusunda şüphesi olduğunu” belirterek, “aksine Türkçe konuşulan ailelerde çocukların bir an önce Almanca eğitim görmesi için çalışmalar yapılması gerektiğini” söyledi.

Sosyal Demokrat Parti (SPD) Federal Meclis Üyesi Aydan Özoğuz, “özel Türk okullarının açılması çağrısının yasal olduğunu, ancak bu okulların ülkedeki uyum sorunlarını çözme-yeceğini” ifade ederken, Yeşiller Partisi Federal Meclis Üyesi Ekin Deligöz, “Türk liselerinin dil öğrenilmesini teşvik etmeye inandığını, lise çağına gelen Türk kökenli öğrencilerin zaten dil sorununun bulunmadığını” savundu.

Almanya Türk Toplumu (TGD) Genel Başkanı Kenan Kolat, “Die Welt” gazetesine yaptığı açıklamada, “Eğer Erdoğan bu önerisi ile bu tür liselerde tümüyle Türkçe eğitim verilmesini kast ediyorsa bunun büyük bir hata olduğunu düşünüyoruz” dedi. Kolat, “Erdoğan’ın, Türk çocuklarının Almanca öğrenmeden önce kendi dillerine iyi hakim olması gerektiği şeklindeki görüşüne de katılmadıklarını” kaydetti.

Hessen Eyaleti Uyum Bakanı Jörg-Uwe Hahn, “Türk kökenli göçmenlerin bir an önce Alman toplumuna uyumunun sağlanması gerektiğini” belirterek, “Türkçe ders verilmesi halinde Türk çocuklarının toplumdaki dışlanacağını” öne sürdü.

Yeşiller Partisi Federal Meclis Üyesi Christian Ströbele de, “Almanca ve Türkçe’nin Alman okullarında birlikte veril-

mesinden yana olduğunu" kaydederek, Başbakan Erdoğan'ın açıklamalarıyla ilgili olarak da "Bu milliyetçi tarz hiç hoşuma gitmiyor" dedi.

Alman Öğretmenler Birliği Başkanı Josef Krauss da Merkel'e, 29-30 Mart'ta yapacağı Türkiye ziyareti sırasında Almanya'nın işlerine karışılmamasını istemesi çağrısında bulundu. "Genç Türklerin ana dillerini geliştirmesi için Türkçe'nin okullarda ikinci ya da üçüncü dil olarak verilmesinin teşvik edilmesine karşı olduklarını" ifade eden Krauss, "ancak Almanya'nın, ülkede yaşayan Türklerden kültürel kökenlerine rağmen sadece uyumu değil, asimilasyonu da istemesi gerektiğini" savundu.

Alman Yeşiller Partisi Eşbaşkanı Claudia Roth, Başbakan Erdoğan'ın Almanya'da Türk liseleri açılması önerisine tepki gösteren çevreleri sert bir dille eleştirdi. Başta Hristiyan Demokrat/Hristiyan Sosyal Birlik Partileri (CDU/CSU) olmak üzere bazı çevrelerin bilinçli

bir biçimde Başbakan Erdoğan'ın yaklaşımını yanlış yorumladığını belirten Roth, şunları söyledi: "Almanya'nın yurtdışında 500'ün üzerinde partner okulu var. Bu okullarda hem Almanca, hem de Alman kültürü öğretilmekte. Almanya'da çocuklar tabii Almanca öğrenmeli, Almanca konuşmalı. Tedrisat Almanca olmalı. Ama çocuklar anadillerini de öğrenmeli. Muhafazakar politikacılar tıpkı Pavlov'un köpekleri gibi hep aynı reaksiyonu gösteriyorlar. Bu ve benzer konuları iç politikada puan toplamak için istismar ediyorlar."

Krize dönüşen Almanya'daki Türk okulları adımı, Erdoğan-Merkel görüşmesinde çözüldü. Merkel, "Türkiye'nin de Almanya'da okulları olabilir" dedi. Başbakan Erdoğan, "Ülkemizde Almanca eğitim veren liselerimiz var. Türkiye'deki bu adım Türk ve Alman gençleri arasında Almancayı öğrenme noktasında çok çok önemli. Aynı benzer statüde adımların Almanya'da da atılabileceğini duy- mak bayan Merkel'den beni memnun etti" diye konuştu.

DIE GASTE

İKİ AYLIK TÜRKÇE GAZETE

DİL VE EĞİTİMİ DESTEKLEMEK
İÇİN İNİŞİYATİF e.V.

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
(ViSdP): ZEYNEL KORKMAZ
(Duisburg/Essen Üniversitesi,
Türkçe Öğretmenliği Bölümü)
YAYIN YÖNETİMİ:
ENGİN KUNTER (Doktorandin)
GÜLDEN GÜNGÖR
OZAN DAĞHAN

İnternet Adresi
www.diegaste.de
E-Posta Adresi:
diegaste@yahoo.com

Dizgi: Die Gaste Verlag
Baskı: Hürriyet - Almanya

DIE GASTE

TÜRKISCHE ZEITUNG
ERSCHEINUNGSWEISE: ALLE ZWEI MONATE
Unentgeltlich
Herausgeber:
Initiative zur Förderung von
Sprache und Bildung e.V.
Sternwartstr. 34,
D-40223 Düsseldorf

ViSdP/Chefredakteur:
ZEYNEL KORKMAZ
(Universität Duisburg-Essen/
Türkistik)

REDAKTION:
ENGİN KUNTER (Doktorandin)
GÜLDEN GÜNGÖR
OZAN DAĞHAN

www.diegaste.de
E-mail: diegaste@yahoo.com

Layout: Die Gaste Verlag
Druck: Hürriyet-Deutschland

Die gute Nachricht: Griechischer Staatsbankrott abgewendet

Frankfurter Allgemeine, 29 Nisan 2010

İÇERİK

"Türk Lisesi" mi? "Çokdilli Eğitim" mi?	3	Hıdır Eren Çelik
Anadili Öğreniminin Siyasallaşması	4	Ahmet Onay
Almanca mı, Anadili mi? Hayır: Almanca ve Anadili!	5	Prof. Dr. Hans-Peter Schmidtke
Göçmen Çocukların Dini Eğitimi ve İslam Din Dersleri	6	Mevlüt Asar
Sağ Popülizmin Gölgesinde Kültürel İrkçilik ve İslam Düşmanlığı	7	Prof. Dr. Christoph Butterwegge
Medyada Kültürel Hegemonyanın Normalleştirilmesi	8	Erol Yıldız
Bad Kreuznach'ta Die Gaste'nin Anadili ve Eğitim Toplantısı	8	Haber
Aydın Doğan: "Amacımız iki dilde kaliteli eğitim"	9	Die Gaste
Ulus, Ümmet ve Cemaat	10	Ozan Dağhan
Söyleşiler IV	11	Koral Okan
Türkçe Yanırları	12	Dr. phil. Esin İleri
Almanya'da Göçmen Kökenli Tiyatro "Öteki Olmak"tan Nasıl Kurtulacak?	13	Zehra İpşiroğlu
Ali Kazma'nın Engellemeler Sergisi	14	Haber
"İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır"	15	Müge Bölük-Müller
TAM Vakfı Yeni Direktörü Prof. Dr. Hacı Halil Uslucan ile Söyleşi	16	Die Gaste
Koblenz'de Die Gaste'nin Anadili ve Eğitim Toplantıları	16	Haber

“Türk Lisesi” mi? “Çokdilli Eğitim” mi?

Hıdır Eren ÇELİK

Federal Almanya Başbakanı Angela Merkel’in 29-30 Mart 2010 tarihleri arasında yaptığı Türkiye gezisi öncesi Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Erdoğan tarafından yeniden gündeme getirilen, Almanya’da “Türk Lisesi” açılmalıdır önerisi kısa bir süre için de olsa politik gündemi bir hayli meşgul etti.

Erdoğan’ın bu düşüncesi yeni olmakla birlikte Türkiye ve Almanya’da gerek medya tarafından olsun ve gerekse politik çevrelerce sanki yeni bir öneriymiş gibi gündeme getirilerek konu asıl amacından saptırılarak Almanya’da Türkiyeli göçmenlerin çocuklarının eğitimdeki fırsat eşitsizliği, meslek eğitimi ve işsizlik gibi temel sorunları tartışmalarda mümkün olduğunca geri planda tutuldu.

Erdoğan, Almanya’da “Türk Okulları” açılmalı düşüncesini bundan iki yıl önce Şubat 2008 yılında haftalık “Zeit” dergisine verdiği bir mülâkatta da dile getirmişti. Erdoğan’ın bu mülâkatta dayandığı temel tez “Türk Okulları”nın uyuma katkı sağlayacağı şeklindeydi.

Görünürde kulağa hoş gelen “Türk Liseleri” açılmalı talebi somut bir program ortaya konulmadan ve Federal Almanya eğitim sisteminden kopararak ele alındığında uyuma katkıdan ziyade toplumda var olan soyutlanma ve dışlanmayı daha da derinleştirerek Türkiye kökenli gençlerin toplumun en alttakilerini oluşturmalarına ve dolayısıyla yaşadıkları toplumda hep “yabancı” kalmalarına hizmet eder.

Üzerinde durulması gereken ana konu etnik kimliğe dayalı okulların çokkültürlü göçmen toplumlarda uyuma katkı sağlayıp sağlamayacağına bilimsel verilere dayanarak tartışılmasıdır. Bunun aksi yalnızca milliyetçi ve dini duyguların suistimal edilerek göçmenlerin ve çocuklarının eşit şartlarda topluma uyumunu engellemekten başka hiç bir işe yaramaz. Ayrıca “Türk Liseleri”nin yaygın bir şekilde açılmalarını kabul etsek bile, bu okullar hangi ülkenin

eğitim programına göre dersler vereceklerdir? Türkiye’den transfer edilen öğretmenlerle ve kopyalanan ders programıyla burada yaşayan ve bu toplumun bir parçası olan çocuklara sağlıklı bir eğitimin verileceğini kimler garanti edebilir? Demokrasi kültürünü özümseymemiş ve eğitimde henüz çokkültürlülüğü ve çokdilliliği bir tehlike olarak gören bir ülkenin eğitim sistemiyle olsa olsa yalnızca etnik kimliğe dayalı sorunlu bir toplum yaratılır.

Türk ve Alman medyası tarafından gündeme getirilen “Türkiye’de de Alman lisesi var, neden Almanya’da Türk lisesi olmasın?” gibi yaklaşımlar doğru olmamakla birlikte sorunun özünden saptırılmasına hizmet etmektedir. Türkiye’deki Alman okulları daha çok zengin Türk çocuklarının gittiği Almanca eğitim veren okullardır. Bu okullardaki Alman öğrencilerin oranı Türk öğrencilere oranla daha az olmakla birlikte buraya giden Türk ve Alman kökenli öğrencilerin Türkçe dil sorunu ve topluma uyum sorunu bulunmamaktadır.

Son yıllarda Alman eğitim sistemindeki eşitsizliğe karşı kısmen de olsa bir tepki olarak Almanya’da Berlin, Köln, Hannover, Mannheim ve Paderborn şehirlerinde açılan özel “Türk Liseleri”ni ele aldığımızda sorunun toplumsal boyutunu daha yakından görmüş oluruz. Bu okullara giden öğrencilerin hemen hemen bütünü ekonomik durumu iyi olan Türk kökenli göçmenlerin çocuklarından oluşmaktadır. Bu okullara giden öğrenci sayısına baktığımızda Berlin hariç, hiç bir okulda öğrenci sayısı yüz kişiye ulaşmamaktadır. Bu liselerin kurucuları Türk kökenli olsa da Erdoğan’ın talep ettiği şekilde Türkçe eğitim vermemektedirler. Ders programları bu liselerin kuruldukları eyaletlerdeki Alman eğitim sistemine uyarlanmış ve dersler Almanca verilmektedir. Bu liselerin Alman liseleriyle arasındaki diğer bir farkta öğrencilerinin hemen hemen tümünün Türkiye kökenli olmasıdır. Bu lise-lerden mezun olanların üniversite ve üni-

versite sonrası meslek yaşamındaki başarı durumu ise –bu okulların uzun bir geçmişe sahip olmayışlarından– henüz araştırılmış değildir. Dolayısıyla bu konuda pek fazla bir şey de söylenemez. Ayrıca bu liselerin paralı oluşu Türkiye kökenli emekçilerin çocuklarının bu okullara gitmesini başından engellemektedir. Yıllık ücreti birkaç bin Euro’yu aşan bu okullar Federal Almanya’da giderek oluşan Türkiye kökenli orta ve zengin bir tabakaya hitap etmektedir. Bu şekilde bu okullar Almanya’daki eğitim eşitsizliğine karşı bir alternatif oluşturmamakla birlikte, asıl olarak dilbilimciler ve eğitimciler tarafından talep edilen çokdilli bir eğitim sisteminin temelini oluşturmaktan da uzaktırlar. Bugün okul çağında sayıları yüzbinleri bulan Türkiye kökenli göçmen emekçi çocuklarının –kimi büyük şehirlerde bu oran ilk ve orta dereceli okullarda yüzde 50’nin üzerindedir– eğitimdeki en temel sorunlarından biri Almanca dil sorunudur. İki kültür arasında büyüyen ve ailelerinden Türkçe dil öğreniminde yeterli derecede destek alamayan bu çocuklar ana dillerini iyi öğrenemediklerinden Almanca’yı da eksik öğrenmektedirler. Bir dili iyi öğrenmenin en temel şartlarından biri ana dilini pedagojik eğitim alarak öğrenmekten geçer. Gerek aile içinde ve gerekse okul öncesi, anaokulundan başlamak üzere bu çocukların her iki dili –Almanca ve Türkçe– iyi öğrenmeleri ivedi bir zorunluluktur. Başarılı bir eğitimin temel taşı ana dil öğreniminin eğitim dili Almanca olan Alman eğitim sistemine entegre edilmesidir.

Bir göçmen toplumu olarak Federal Almanya toplumsal uyum ve birlikte yaşam için bugünkü eğitim sistemini etnik kimlikten arındırarak bir an önce çokkültürlü ve çokkimlikli, bugün varılan toplumsal yapının gereksinimlerini de dikkate alarak, eğitimde çokdilliliği temel alan bir eğitim sistemine geçmek zorundadır. Eğitimde çokdillilik okullarda yalnızca anadilin öğrenilmesine indirgenmemelidir. Eğitimde

anadil derslerinin yanı sıra Federal Almanya’da yaşayan göçmenlerin kültürel kimlikleri, tarih ve geldikleri coğrafyada işlenmelidir. Toplumsal uyum ve toplumda var olan önyargıların giderilmesi eğitim sisteminin bir bütün olarak ırkçı, etnik-milliyetçi etkilenmelerden ve söylemlerden arındırılması zorunlu kılmaktadır. Bu noktada talep edilen “Türk Lisesi” yabancı düşmanı, ırkçı ve sağcı Alman parti ve gruplarının etnik kökene dayalı eğitim taleplerini güçlendirmekten başka bir işe yaramaz. Çokdillilik giderek yaşanan Avrupa toplumu için sosyal, ekonomik ve kültürel bir zenginliktir. Eğitimde çokdillik eğitim sonrası meslek ve iş yaşamının yanı sıra kültürler arası diyalog ve ortak sosyal yaşamda da önemli bir köprü oluşturmaktadır.

Bu yönüyle olaya bakıldığında tartışmaya açılan “Türk Lisesi” Türkiye Kökenli emekçilerin çocuklarının temel sorunu olan eğitimdeki eşitsizliğe karşı bir cevap değildir. Kurulması talep edilen “Türk Lisesi” eğitim dili Türkçe olan bir okul olarak görülmek isteniyorsa, ki bu eğitimde gettolaşmayı teşvik etmekten başka birşey getirmeyecektir. Eğitim dili Türkçe olan “Türk Lisesi” bu şekilde toplumda var olan önyargıları daha da derinleştirerek toplumsal ayrışmalara ve paralel dünyaların daha da güçlenmesine yol açacaktır.

Federal Almanya’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin sorunları Almanya dışından önerilen ve gündeme getirilen yapay tartışmalarla da çözülemez. Sorunların çözümü burada yaşayan göçmenlerin ve onların göçmen örgütlerinin Alman eğitim kurumları, sendikalar, dilbilimciler ve akademik çevrelerce sürdürülecek tartışmalarla doğru çözüm yolları bulunarak giderilir. Bugünkü çokkültürlü ve çokkimlikli Almanya toplumunda eğitimdeki eşitsizliğin giderilmesinin ve eşit eğitim şansının yaratılmasının yolu çokdilliliğin var olan eğitim sistemine entegre edilmesinden geçer.

Tunceli Üniversitesi ile Fachhochschule Köln (FH) kardeş üniversite olma kararı aldılar

Bonn Göç Araştırmaları ve Kültürlerarası Öğrenim Enstitüsü Başkanı Dr. Hıdır Çelik’in girişimiyle Fachhochschule Köln (FH) ve Tunceli Üniversitesi ortak Erasmus programı yanı sıra bir ilke daha imza atmaya hazırlanıyorlar. Her iki üniversite Tunceli ve Köln’de olmak üzere ortak bir bölümün açılmasını kararlaştırdılar. Açılması düşünülen “*Alman-Türk Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmetler Bölümü*” bugüne kadar Türk Üniversiteleriyle yapılan ortak çalışmaların daha da ilerisinde kendi alanında bir ilk olacak.

Fachhochschule Köln (FH) Dekanı Prof. Dr. Ulrich Mergner ve Tunceli Üniversitesi Rektör yardımcısı Prof. Dr. Ali Tutay, kurulacak olan “Alman-Türk Sosyal Bilimler ve Sosyal Hizmetler Bölümü” nün bir an önce hayata geçmesi için yıl sonuna kadar ortak bir programın hazırlanarak her iki üniversitenin senatolarından geçirildikten sonra çalışmalara başlanması kararına vardılar. Bu bölümü okuyan öğrenciler Köln’de Türkçe, Kürtçe ve Zazaca/Kırmançki ve Tunceli’de ise Almanca dil eğitimi alarak çokdilli öğrenim görme imkanı da elde edecekler.

Yapılacak ortak çalışmaların bir ilk adımı olarak Bonn Göç Araştırmaları ve Kültürlerarası Öğrenim Enstitüsü ve Köln Üniversitesi’nin desteğinde Fachhochschule Köln (FH) ile birlikte 28 Eylül- 5 Ekim 2010 tarihleri arasında Tunceli /Dersim’e eğitim ve kültürel amaçlı bir gezi düzenlenecek. Ayrıca bu gezinin yanı sıra 4- 6 Ekim 2010’de Tunceli Üniversitesi tarafından düzenlenen 1. Uluslararası Tunceli/Dersim Sempozyumu’na Köln’den öğretim üyeleri ve öğrencilerden oluşacak 30 kişilik bir grupta katılma kararı alındı.

Gezi ve sempozyumla ilgili daha geniş bilgi almak isteyenler aşağıdaki adrese başvurabilirler: BIM e.V. – Tel: 0228/9691375, email.: bimev@netscape.net

Anadili Öğreniminin Siyasallaşması

Ahmet ONAY

Merkel'in son Türkiye gezisinde Tayyip Erdoğan'ın (moda sözcükle "mealen") "siz bizim ülkemizde lise, üniversite açıyorsunuz, bizim de sizde lise açmamıza izin verin" dediğini ve bunun üzerine Almanya'da "Türk okulu" tartışması başladığını bilmeyen kalmadı.

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın "Türkiye'de Alman liseleri var... Neden sizde de bir tane Türk lisesi kurmuyoruz?" sözleriyle nasıl bir okuldan söz ettiğini açıkça ifade etmese de, herkesin ortak kanısı Türkçe eğitim veren Türk lisesinin kurulmasını kastettiği şekilde oldu. Ardından Merkel ve Alman siyasal partileri başta olmak üzere, hemen her kesimden bir açıklama geldi.

Almanya'da Tayyip Erdoğan'ın önerisine verilen yanıt tek bir cümleyle özetlenebilir: *Burası Almanya ve Almanya'da eğitim dili Almancadır.*

Merkel'in Türkiye gezisinde yapılan ortak basın toplantısında iki tarafın uzlaştığı açıklandı. Bu uzlaşmaya göre, Angela Merkel, "Öğrencilerin Almanca bilmesi şartıyla Türk okullarının açılacağı"ni söylerken, Tayyip Erdoğan da, "Ülkemizde Almanca eğitim veren liselerimiz var. Türkiye'deki bu adım Türk ve Alman gençleri arasında Almancayı öğrenme noktasında çok çok önemli. Aynı benzer statüde adımların Almanya'da da atılabileceğini duymak bayan Merkel'den beni memnun etti" diye yanıtlamıştır.

Gerek Tayyip Erdoğan'ın *Die Zeit*'a verdiği demece, gerekse Merkel'in gezisi sırasında yapılan açıklamalara bakıldığında, uzlaşma denilen şeyin iki ayrı dilden ve telden yapılmış konuşmadan ibaret olduğu hemen görülmektedir. Taraflar kendi ezberlerini yinelemiş, ama ne hikmetse uzlaşıldığı yazılıp çizilmiştir.

Onca laf kalabalığını bir yana bırakırsak, konunun özünü şu şekilde özetleyebiliriz: İçeriği doldurulmamış ve kesin biçimde tanımlanmamış olmakla birlikte, Tayyip Erdoğan'ın "talebi", kesinkes *Türkçe eğitim veren bir okuldur.* Buna karşılık Merkel'in verdiği yanıt, "Almanca bilmek koşuluyla olabilir" şeklinde olmuştur.

Tartışmayı izleyenlerin ilk aklına gelebilecek soru ise, bu okul tartışmasının nereden kaynaklandığıdır.

Okul konusu, yani eğitim konusu, bir kez siyasallaştırılınca, ister istemez siyasetçilerin niyetleri, neyi murat ettikleri başlı başına bir konu haline gelmektedir. Bu nedenle de, siyasetçilerin niyetlerine ilişkin yorumlar da muhtelif olmaktadır.

Bir yoruma göre, Tayyip Erdoğan'ın Almanya'da Türkçe eğitim veren Türk okulları açılmasını gündeme getirmesinden "muradı", Alman Eğitim Bakanlıklarına bağlı olarak eğitim veren Fettullah Gülen okullarının Türkçe eğitim yapan okullar haline dönüştürülmeleridir.

Tayyip Erdoğan "sevdaşları"nın yorumuna göre ise, Tayyip Erdoğan'ın talebi, Almanya'daki Türk çocuklarına öncelikle iyi bir biçimde Türkçe öğretilmesi gerekliliğinin ortaya konulmasından ibarettir. Bu yorum, "Türkçeyi iyi bilen Almancayı iyi öğrenir" şeklinde ifade edilen bir teze dayandırılmaktadır. Genellikle İGMG (Milli Görüş) cemaati tarafından dile getirilen bir görüştür.

Bu yorumun gerekçesi, ilk bakışta, "anadilini iyi bilen yabancı dili daha kolay öğrenir" şeklinde ifade edilebilecek bir bilimsel genellemeyle çakışır görünmektedir. Ancak talep edilen okulun lise düzeyinde okul olması, bunun sadece bilimsellik görüntüsünden ibaret olduğu düşüncesini akla getirmektedir.

Açık ki, lise çağına kadar Alman eğitim sistemi içinde bulunan (*kindergarten*'ler de dahil) çocukların anadillerini iyi bilmelerinden söz etmek olanaksızdır. Bu açıdan bakıldığında, Tayyip Erdoğan'ın "talebi", Alman eğitim sistemi içinde öğrenim görmüş Türkiyeli çocukların lise çağında Türkçe eğitim almalarını sağlama isteği gibi görün-

mektedir. Diğer ifadeyle, lise yıllarına kadar Alman eğitim sistemi içinde (ki zorunlu eğitim dönemidir) Almanca eğitim görmüş ve Almanca bildikleri varsayılan Türkiyeli çocukların, "Türk lisesi" aracılığıyla, bir çeşit "Türkleştirilmesi"nin ya da "islamlaştırılması"nın amaçlandığı gibi bir görünümü ortaya çıkarmaktadır. Böylece Alman eğitim sistemine bağlı olarak faaliyet gösteren Fettullah Gülen okullarında "tedrisat" görmüş cemaat çocukları, "Türk lisesi" yoluyla, Türkçe bilir hale getirilip devşirilebilecektir.

"Türk okulu" talebinin siyaset penceresinden görünümü budur.

Bu amaç, YÖK'ün (Yüksek Öğretim Kurulu) Mart ayında almış olduğu, "orta öğrenimini yurtdışında tamamlayan TC uyruklu öğrencilerin üniversiteye sınavsız olarak girebileceklerine" ilişkin kararıyla da uyum içindedir. Böylece cemaat okullarını bitirmiş olan öğrencilerin Türkiye'de üniversitelere sınavsız olarak girmelerinin önü açılmıştır. Buradaki tek sorun, yurtdışında, özellikle de Almanya'da eğitim gören öğrencilerin Türkiye'de üniversiteye devam edebilmeleri için yeterli düzeyde Türkçe bilmemeleridir. İşte Tayyip Erdoğan'ın "talebi", sanki bu sorunu ortadan kaldırmayı amaçlıyormuş gibi de görünmektedir.

Görüldüğü gibi, söz konusu olan "Türk okulu" tartışmasının, yani okulun siyasallaştırılmasının, anadili öğrenimi ve anadili temelinde yabancı dilin (Almanca) öğrenilmesi sorunuyla hiçbir ilişkisi bulunmadığını söylemek çok yanlış olmayacaktır. Siyasal niyetin, Almanya'daki cemaat okullarında "tedrisat" görmüş öğrencilerin Türkiye'ye devşirilmesi ve kamuda istihdam edilmesi olduğu da söylenebilir (Siyasal kadrolaşma).

Alman kamu yönetiminin böylesi bir siyasal niyete ve amaca yönelik "Türk okulu" açılmasına ilkesel olarak karşı çıkmayacağı da söylenebilir. Bunun tek koşulu, devşirilecek öğrencilerin belli bir sayıyı aşmamasıdır.

Kamu yönetimi açısından, bir çocuk, doğumdan liseyi bitirene kadar, yani "erişkin" olana kadar yüksek bir kamusal maliyete sahiptir. Bu, nitelikli/egitim görmüş işgücünün maliyetidir. Bu maliyet de, Almanya'daki vergi mükelleflerinin parasıyla sağlanmaktadır ve çoğunluğu Almanlar oluşturduğundan "Almanların ödediği vergiler"le karşılanır. İşte Alman kamu yönetiminin "Türk okulu"na karşı çıkışının arkasında yatan ekonomik neden budur. Yani Alman kamu yönetimi, Alman kamu kaynaklarıyla eğitilmiş öğrencilerin, hiçbir karşılık almaksızın Türkiye'ye devşirilmesine karşıdır. Yoksa, devşirilecek öğrencilerin hangi cemaate ait olduğu ve nerede istihdam edileceği kendilerini fazlaca ilgilendirmez. Bu açıdan, "Türk okulu", belli sayıda öğrenciyi geçmediği sürece siyaseten kabul görebilecektir.

Bugün AKP yönetiminin ve hükümetinin "uzman" kadro kaynağı Almanya'daki Milli Görüş kesimidir. Dolayısıyla bu kesimin çocukları da gelecekteki yeni kadroları olarak bugünden yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu da, Alman kamu yöneticileri için, Almanya'nın çıkarlarına uygun geldiği sürece siyaseten bir sorun oluşturmayacaktır.

Açık ki, tüm bunlar siyasete ilişkindir ve eğitimin siyasallaştırılmasının olgularıdır. Ama öte yandan, cemaatların dışında ezici çoğunluğu oluşturan, Almanya'da yaşayan Türkiyeli göçmen toplumunun çok önemli ve büyük bir eğitim sorunu vardır.

Ortalama üç yaşında *kindergarten*'lara gönderilen çocuklar, "çocuk bakım yuvaları"nda, hiçbir pedagojik eğitime sahip olmayan bakıcıların ortamında Almanca öğrenmektedirler. Anadillerini doğru dürüst öğrenememiş bu çocuklar, *kindergarten* bakıcılarının nezaretinde ve *kindergarten*'deki Alman çocuklarıyla kurdukları günlük ilişkiler içinde öğrendikleri Almancayla da okulda başarılı olamamaktadırlar. İşte Almanya'daki Türkiyeli ailelerin en temel

sorunu budur.

Siyasallaştırılmış okul tartışmaları bir yana bırakılarak, yeterince Almanca öğrenemedikleri için başarısız olmaya mahkum olan Türkiyeli öğrencilerin sorunları çözümlenmelidir. Asıl yapılması gereken budur.

Bu da, okul öncesinde (3-7 yaş arası) *kindergarten*'lerde kendi kendine Almanca öğrenilmesinin yerine, bilinçli ve programlı biçimde anadili öğrenimini temel alan bir Almanca öğrenim programının uygulanması demektir. Tayyip Erdoğan'ın "Türk okulu" talebinin, tam ifadesiyle Türkçe eğitim veren lise talebinin yarattığı tartışmanın üzerini örttüğü gerçek budur.

Diğer yandan "ikidillilik" ya da "çokdillilik" söyleminde ifadesini bulan Alman okullarında Türkçenin ikinci ya da üçüncü *zorunlu yabancı dil dersi* olarak okutulması talebi de, anadili öğreniminin bir üst aşamasını oluşturması gereken bir talep olarak, temel sorunun önünü alan kolaycılığa yol açmaktadır.

Burada anadili öğrenimi ile eğitim, yani okul birbirine karıştırılmaktadır. Anadilini bilen bir çocuğun, anadilini geliştirmesi ve yetkinleştirilmesi, şüphesiz okul eğitimi sürecinde Türkçenin (genel ifadeyle anadilin) "yabancı dil" olarak ya da seçmeli ders olarak verilir verilmemesi ikincil bir konudur. Genel düşünce, Türkçe dersinin "zorunlu yabancı dil dersi" olarak konulduğu koşullarda Türkiyeli ailelerin çocuklarını bu derslere göndermek zorunda kalacaklarıdır. Aksi halde, yani *seçmeli* ders olduğu koşullarda, aileler, "burası Almanya, Türkçe öğrenip de ne yapacak" mantığı içinde Türkçe derslerini önemsememeyi sürdürebilirler. Bir bakıma Türkiyeli ailelerin bu önyargısı, zorunlu Türkçe dersi yoluyla aşılmaya çalışılmaktadır.

Net olarak söylenmelidir: Almanya'daki ekonomik ilişkilerin, gerek Türkiye-AB ilişkileri açısından, gerek Türkiye ile olan ticari ilişkileri açısından Türkçe-Almanca bilen (ama iyi derecede bilen) yetişmiş işgücüne gereksinimi vardır. Bu gereksinime bilince çıkartılmadığı için, bir çeşit yerleşik önyargıların arkasından dolaşılmaya çalışılmaktadır.

Sorun, okul sürecinde Türkçenin zorunlu yabancı dil dersi olarak konulması değildir. Sorun, *kindergarten*'lerden itibaren anadili öğrenimi çerçevesinde Almanca eğitime yönelik bir programın oluşturulabilmesidir. Böyle bir program, kaçınılmaz olarak okul sürecinde anadilinin geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesi yönünde daha gelişkin bir program olarak sürdürülebilir.

İster entegrasyon gerekliliği açısından ele alınsın, ister yaşanan ülkenin ekonomik, toplumsal ve siyasal yaşamına katılım açısından ele alınsın, her iki durumda da yaşanan ülkenin dilinin öğrenilmesi zorunludur. İlk saptanması gereken, bu dilin (örneğin Almanca) öğrenilmesinin doğru yolu ve yönteminin ne olduğudur. Bilimsel gerçekler, yabancı dilin en kolay ve en doğru öğreniminin anadilin öğrenilmesine bağlı olduğunu göstermektedir.

Genel olarak, 3-7 yaş grubunun anadili öğrenimine paralel olarak yabancı dili (Almanca) öğrenmelerini sağlayacak bir programa gereksinime bulunmaktadır. 7 yaş üstü grup okul sürecinde Almanca eğitim görecekları için, Almancayı geliştirme ve yetkinleştirme amacı doğrudan okul sürecinin doğal parçasıdır. İşte bu doğal süreçte anadilinin geliştirilmesi ve yetkinleştirilmesi için ayrıca Türkçe dersleri (zorunlu olup olmaması ikincil bir konudur) sürdürülmelidir. Ama bugün olduğu gibi, Türkçe dersi adı altında çocuklara dinsel ve millîtel menkıbeler anlatılarak değil, gerçek Türkçe dilbilgisi dersi olarak sürdürülmelidir.

Bunun için ilk yapılması gereken, okulu siyasallaştırmak değil, sorunu doğru saptamak ve doğru çözümler üretmektir.

Almanca mı, Anadili mi? Hayır: Almanca ve Anadili!

Carl von Ossietzky Üniversitesi - Oldenburg Prof. Dr. Hans-Peter SCHMIDTKE

DİE GASTE'nin 13 Şubat 2010 tarihli "Sonderschule/Förderschule Sorunu ve Göçmen Toplumu" toplantısında, ebeveynlerin evde çocuklarıyla hangi dili konuşmaları gerektiği sorusu da gündeme geldi. Çoğu zaman ilkokul ve eğitimin süreceği okullardaki öğretmenler tarafından, göçmen ebeveynlere hala evde çocuklarıyla en iyisi Almanca konuşmaları salık verilmektedir. Almanca, çevrenin konuştuğu dildir, okuldaki dildir, ilkokuldan sonra çocuğun eğitim kariyerini hangi okulda sürdüreceği Almanca edinci tarafından belirlenmektedir. Almanca edinci yeterli değilse, bununla birlikte okul başarımları olumlu olsa dahi, lisenin yolu genelde kapalı kalmaktadır. Essen'deki toplantıda hatta, çocukların, tersini saptayan kararnemelere karşın eksik Almanca bilgileri nedeniyle öğrenimi destekleme odaklı förderschulelere düştükleri birçok örnekle gösterildi. Förderschule'lere gönderilme, kültüre ve dile bağımlı olduklarından çocukların başarımlarını az da olsa nesnel biçimde betimleme durumunda olmayan, tahminsel değeri de bulunmayan tartışmalı test uygulamalarıyla desteklenmekte.

Öğretmenler bir konuda haklı: Alman okullarında ve toplum açısından saygın yüksek mevkilere ulaşılmasında ya da sadece bir çıraklık eğitimi için öncelikle rekabete girebilmek ve başarılı olabilmek için Almanca bilgisi vazgeçilemezdir. İyi Almanca bilgisinden başka çıkar yol yoktur ve öğrenim süreçlerindeki katılımcıların tümü, okul ve aile, bu hedefe yalnızca birlikte ulaşabileceğini kavramalıdır, yalnızca işbirliğiyle bu doğrudur. Ama bu nasıl olabilir ve olmalıdır?

Daha 1970'lerde, Kuzey-Ren Westfalya'da, o dönemde henüz yabancı olan çocukların okul öncesi çağda eğitim veren birimlerde anadillerini yasaklayan kararnemeler mevcuttu. Birkaç yıl önce Hessendeki bir şehir dikkatleri üzerine çekti, şehir belediyesi çocuk yuvalarında göç kökenli çocukların anadillerinin daha fazla desteklenmesini yasakladı, oysa dikkatler anadillerine değil, Almanca bilgilerinin iyileştirilmesine çekilmelidir. Ayrıca başka yerlerde öğretmenler ve bir bütün halinde okul birlikleri neredeyse oy birliğiyle anadillerinin okul ve dersten sürülmesini kararlaştırdı. Almancanın öğrenilmesinde anadilinin bir engel teşkil ettiği görüşü mevcuttu ve bu görüş bugün hala varlığını sürdürüyor, gerçekten de inatçı bir mit. Kendi çocuklarımdan edindiğim tecrübe başka bir yönü gösteriyor.

Bir Katalonyalıyla evli olduğumdan (Katalanca ile İspanyolca arasındaki fark, Hollandaca ile Almanca arasındaki fark kadar büyüktür) ve ebeveynlerin ortak dili olarak İspanyolca konuştuğumuzdan, çocuklar üç farklı dil ile karşı karşıya kalmak-

Öğretmenler bir konuda haklı: Alman okullarında ve toplum açısından saygın yüksek mevkilere ulaşılmasında ya da sadece bir çıraklık eğitimi için öncelikle rekabete girebilmek ve başarılı olabilmek için Almanca bilgisi vazgeçilemezdir. İyi Almanca bilgisinden başka çıkar yol yoktur ve öğrenim süreçlerindeki katılımcıların tümü, okul ve aile, bu hedefe yalnızca birlikte ulaşabileceğini kavramalıdır, yalnızca işbirliğiyle bu doğrudur. Ama bu nasıl olabilir ve olmalıdır?

talar. Anneleri ile Katalanca konuşmaktalar, babalarından Almancayı almaktalar ve İspanyolca da ilave olarak üzerine eklenmekte, diğer bir ifadeyle eğer aramızdaki sohbetleri anlamak ya da İspanyolca konuşan misafirlerimizle konuşmak istiyorlarsa, bu dili de ek olarak öğrenmeleri gerekmektedir. Ailemizin dünyası böyle. Ben her zaman için, çocukların, kendi dünyalarına, ona olduğu şekliyle ayak uydurabilme, özel kişisel çevrelerinde kullandıklarını öğrenbilme becerisine sahip oldukları olgusuna güvendim: eğer konu tek bir dilse, öyleyse tek bir dil, ikiyse, öyleyse iki ve eğer daha fazlaysa, bunlar da mümkün. Dünyadaki normal durum tekdillilik değil, tersine çokdilliliktir ve özellikle çocuklar, son derece esnek beyin yapıları nedeniyle çokdilliliği geliştirmeye, uygulamaya ve üstüne üstlük eğitimin devam ettiği okullarda ek olarak bir yabancı dil öğrenmeye yatkındırlar.

Ama bu teoriden çok, yaşanan pratik değil mi? Bir interkültürel pedagoji profesörünün çocuklarının durumu, hem de Almanya'da her alanda itibar gören bir dil bağlamında, İspanyolcada, zaten uyarlanamayacak boyutta özel bir durum değil mi? Acaba bunun gerçekleşemediği, anadilleri Türkçe, belki de İtalyanca ya da Rusça olan birçok çocuk mevcut değil mi?

Yaklaşık otuz yıl önce Duisburg'taki bir okul hakkında bilgi sunmuşum (Schmidtke 1981). Yazı, "Daha fazla anadili aracılığıyla daha iyi Almanca" başlığını taşıyor. Elbette bilim son 30 yılda daha da gelişti, ama o dönemdeki bu sununun temel önermesi bugün dahi hala geçerli. Bu okulun ayırdedici özelliği neye dayanmakta?

Duisburg-Werthausen sokağındaki ilkokul, yetmişli yılların sonuna doğru yüksek oranda yabancı, ağırlıklı olarak İspanyol öğrencilerden, eski, yıkımı bekleyen bir maden ocağı sitesinden gelen neredeyse yüzde yüzünü semtin Türk çocuklarının oluşturduğu bir okula dönüştü. O zamanlar henüz politika için "Federal Almanya göç ülkesi değildir" ilkesi geçerliydi, ancak 2005'teki göç yasasıyla kaldırılan bir yaklaşım. Federal Almanya için bu, okulların ikili bir görevi yerine getirmeleri gerektiği anlamına geliyordu. Bir yandan "oturumun devamı süresince" çocukların entegrasyonuna katkı sunmak ve öte yandan geri dö-

nebilirliklerini kalıcı kılmak. Anadili dersi bu amaca hizmet etmeliydi, çünkü "anayurtlarına" yeniden uyumda çocuklar bir de dil sorunu yaşamamalıydı. Bugün için denilebilir ki, okullar ne bu ne de diğer yönde tam bir yeterlilik gösterebilmişlerdir. Werthausen sokağındaki öğretmenler de benzerini denedi, ama diğer birçok okulun tersine burada, Türkçeye ilgi gösteren ve Türk kökenli meslektaşlarını eşit haklara sahip partnerler olarak derslere dahil eden ve sık sık onlardan, aile ve okul arasında, sadece dilsel değil, diğer açılardan da irtibat kurmasını isteyen bir öğretmenler kurulu mevcuttu.

Anadilinin korunması görevi, bir yıl içerisinde anadilini ek olarak teşvik etmek şeklinde değişti. Türkçeye normal ders planı içerisinde sabit bir yer verildi, ne de olsa tüm çocuklar evde Türkçe konuşuyorlardı. Ders planı kapsamında bu küçük teknik ve içeriksel değişimin okul yaşantısı üzerindeki etkisi şaşırtıcıydı: Türkçenin daha geniş bir biçimde desteklenmesiyle Almancadaki başarımların, aile ve okul ilişkilerinin ve de okuldaki durumun giderek düzeldiğini öğretmenler tam bir fikir birliğiyle saptadılar. Elbette bu başarı, okuldaki Türkçe öğretmenler ve Türkçe dersi sayesinde gerçekleşmedi. Türkçenin güçlendirilmesiyle aileler, okulun hedefinin, çocuklarını kendilerine yabancılaştırmak olmadığını kavradılar. Öğretmenlerin dillerine gösterdikleri saygıyla, aynı biçimde dinlerine, yaşam biçimlerine ve geleneklerine de değer verdiklerinin anlaşılmasını sağladı. Werthausen sokağı okulu, Türk ebeveynlerin güvenle yaklaştıkları bir okula dönüştü. O andan itibaren spor dersine yönelik neredeyse hiç sorun kalmamıştı ve yüzme dersine de hemen hemen tüm çocuklar katılıyorlardı. Ebeveynler erkek çocuklarını ve kızlarını okul gezilerinden alıkoymamaya başlamışlardı ve ebeveyn grupları okul süreçlerine katılımı genel anlamda artmıştı. Türkçe dersinin genişletilmesi, ebeveyn ve okul arasında bir nevi güven veren bir girişimdi ve sınıflardaki öğrenim ortamını da olumlu yönde etkilemişti. Ama Türkçeyi güçlendirmenin kendisi de olumlu bir etkiye sahipti ve Almancanın ilerlemesini sağlamıştı. Bunu anlamak için bir bakıma dil edinimi hakkındaki tasarımlarımızda dü-

şünce değişikliğine gereksinim var. Kural olarak diller, tek tek öğrenilmesi gereken, az çok birbirinden ayrı sözcük hazinelerine, ses bilgisi ve dil bilgisine sahip sistemler olarak anlaşılmalıdır. Birinci dili neredeyse oynayarak, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi şekillendiren tüm duygulanımlarla (Affektivität) anadili olarak öğreniriz. Ebeveynleri ve çevresi tarafından doğru olduğu duyumsanan dili çocuğun öğrenme potansiyeli o denli büyüktür ki, ebeveynlerin konuştukları dile göre, sonuçta Arapça ya da Savahilice ortaya çıkabilir.

Çocuk tüm davranış biçimlerinde, dilsel açıdan da çevresine uyum sağlamaktadır. Ve eğer çocuğun çevresinde temelden farklı, bildiğimiz dilsel anlamda iki ya da üç dil konuşulmaktaysa (birbirleriyle İngilizce konuşan, şimdi Almanya'da yaşayan Çinli bir baba ile Finlandiyalı bir anne), çocuk da buna uygun olarak dilsel tutumunu genişletecek ve onu çok yönlü kılacaktır, diğer bir ifadeyle özel durumu nedeniyle, çocuk olarak tek dilli bir ortamda yetiştiğinin farkında olmasa da her yönüyle insan dili fenomeniyle yoğun biçimde uğraşmak zorundadır. Bir çocuğun çokdilliliği bu anlamda dil öğrenimini engellemektedir, tam tersi, onu desteklemektedir. Birçok öğretmenin, örneğin bir Türk çocuğunun derste hem anadiline hem de Almancaya yeterince hakim olamamasından dolayı, onun her iki dilde de kendi ortamında ancak yarım düzeyde yaşayabildiği görüşü, çocuğun iki kere tekdilliliği mümkün olmasa dahi, iki dilde de kendini ifade edebilme yeteneğinde yatan potansiyeli doğru değerlendirememektedir. Dilsel yetinin kısıtlarını tekdillilerde koymak, ikidillilik tarafından ortaya konulan yapıyı kavramamaktır.

Ama her öğrenim için bir güdülemeye (motivation), odaklanmaya ve çevrenin bir talebinin olmasına gereksinim vardır. Bir dil de, anadili ya da ikinci dil, kendiliğinden öğrenilmez. II. Friedrich'in (1194-1250) insanın ilk konuştuğu dili araştırmak için bir deney yaptığı söylenir. Çocuklar başka hiçbir dil tarafından etkilenmediklerinde hangi dili konuşur? Anlatıldığına göre, bu amaçla bebekler annelerinden ayrılır. Dadılarının onlarla konuşması ve onlara şefkat göstermesine izin verilmez. Söylentiye göre, çocuklar konuşmayı hiç öğrenememişler ve kısa bir zamanda ölmüşler.

Bu anlatının gerçekliği tartışmalı olsa da, bir model olmadan, uyarıcı zengin bir çevre olmadan öğrenim mümkün değildir. Çevre ne denli çok yönlülüğe sahipse, çocukla uğraşı ve dil de dahil her alana yönelik güdüleme potansiyeli ne denli yoğunsa, çocuk sahip olduğu imkanlar açısından da o denli zenginleşecektir.

Bu olgulardan, örneğin Almanca bilgileri iyi olmasa dahi, Türk ebeveynlerin,

çocuklarının Almanca öğrenimlerinde, daha iyi bir ifadeyle onların dilsel davranış potansiyellerinin genişletilmesinde katkı sunmaları şeklinde çıkarsamalar yapmak da olanaklı.

Temel olarak geçerli olan, çocuklar için tek dilli yapay bir ortam oluşturulması gerekmediğidir. Eğer anadili Türkçe ve çevre dili Almanca ise, öyleyse bir çocuk iki dili öğrenme yeteneğine sahiptir.

Türkçe konuşan ebeveynler, okul bunu istese de Almanca öğretmenliğine bürünmemeliler. Çocuklar dili ağırlıklı olarak modele bağlı öğrendiklerinden, dil edinimi süreçlerindeki hatalı modeller çoğu zaman dilsel tutumlarda düzeltilmesi zor hatalara yol açmaktadır.

Ebeveynler eğer anadillerinde iyi bir dilsel örnek olabilirlerse, bu yolla çocuklarının dilsel çok yönlü tutumlarına yardımcı olabilirler.

Bir çocuk dilsel olarak ne kadar çok destek görürse, salt anadilinde de olsa, dili kullanma yeteneği o kadar artacaktır. Farklı bir dil ortamında bulunan çokdilli ebeveynler ya da aileler, çevrenin çocuktan beklentileri daha yüksek olduğundan ek bir sorumluluğa sahiptirler. Ebeveynler çocukla olan tüm faaliyetlerine bilinçli bir şekilde dilsel olarak eşlik etmelidirler ve kendisini dil ile ifade edebilmesi için sık sık fırsat tanımalıdır.

Çocukların kitaba yakınlaştırılması önemli bir yere sahiptir. En iyi koşullarda her iki ebeveynle her şey hakkında konuşma olanağı verildiğinde, resimli kitaplar, küçük çocuklara bir dizi konuşma fırsatı sunmaktadır.

Çocukların dilsel davranışının desteklenmesinde büyük ve eşsiz bir değer, onlar için okumakta yatmaktadır. Bu bağlamda da konu Türkçe konuşan ebeveynlerin Almanca çocuk kitaplarıyla uğraşısı değildir, tersine kendi dillerinde okumalı ve okunanlar üzerinden çocuk ile iletişime geçmelidirler. Çocuk bu şekilde, çevresindeki diğer dili (dilleri) öğrenebilmesinde yararlı olacak dilsel becerilerini yetkinleştirebilir (*ausdifferenzieren*). Bu alana ayrılan her bir saat, okul yaşamında çocuk için özel ders olarak ödenmek zorunda kalınmaz.

Çocuklar dil ile severek oynarlar, yeni sözcükler bulurlar, dilbilgisel yapıları aktarırlar, kendi başlarına bağlantılar ararlar. Ebeveynler bu noktada eleştirmemeli, tersine cümleleri doğru tekrarlayarak çocuğu konuşmaya devam etmek yönünde ve dili yaratıcı bir şekilde kullanmaya yönlendirmeliler.

Alman öğretmenler için de bir tavsiye: Ebeveynlerinizi evde çocuklarıyla anadillerinde konuşmaya çağırın, çocuğun evinde konuşulan dillerdeki kitaplara ulaşabilmeleri için imkanlar yaratın.

Ebeveynlerin göç koşullarında çocuklarını hangi açıdan daha çok teşvik etmeli, anadilini mi ya da Almanca'yı mı sorusunun alternatif soru olarak kalmaması gerekir. Türk ebeveynler, az Almanca konuşuyor olsalar dahi çocuklarının Almanca öğrenimini, anadillerinde iyi bir temel vererek, dilsel ifadenin zevkini, (dilsel) becerilerine olan inancını, özgüvenini ve kitap okuma sevincini onlara vererek destek olabilir. Çocuk böylece, Almanca da dahil, başarılı olabilmek için en iyi temele sahip olur.

Çeviri: Die Gaste

Göçmen Çocukların Dini Eğitimi ve İslam Din Dersleri

Mevlüt ASAR

Alman ana-babaların ve öğrencilerin dini eğitime, din derslerine ilgisi giderek azalırken, Almanya'daki müslüman ailelerin dini eğitimine verdikleri önem artmaktadır. Müslüman-göçmen ana-babaların böyle bir eğilim göstermesinde, "din sömürüsü", "benliğini yitirme korkusu", Alman/Hıristiyan çoğunluk tarafından horlanma ve dışlanma gibi nedenler de büyük rol oynamaktadır.

Müslüman ana-babaların çocuklarına dini bir eğitim verme isteği, nedeni ne olursa olsun, kabul edilmesi ve saygı duyulması gereken bir istektir. Ne var ki bu isteğin gerçekleşmesi için ana-babaların başvurduğu yollar, çocuklar ve gençler açısından bir çok sorunu veya çıkmazı da birlikte getirmektedir. Çünkü, F. Almanya'da ana-babaların bu istemine çağdaş anlamda yanıt verebilecek bir "İslami eğitim" tasarımı ve oluşumu malesef yoktur. Bunun nedeni, Türk ve Alman makamlarının/kurumlarının ta başlangıçtan itibaren bu konuda izledikleri yanlış politikalar ve duyarsız yaklaşımlardır.

Türkiye'de 1950'lerden itibaren "sol"a karşı oluşturulan "devlet ideolojisi"ne İslam'ın da eklenmesi, Türkiye'deki İslamcı, şeriatçı örgütlenmeyi güçlendirdi. Laik olduğu savlanan devlet, imam-hatip okulları açıyor, buradan mezun olanlara üniversiteye girme hakkı veriyor, Kur'an kursları sayısının çığ gibi büyümesine göz yumuyordu. Bu gelişme, 12 Eylül 1980 darbesini yapan generaller ve ardından gelen sağ hükümetler tarafından "Türk-İslam Sentezi" adı altında daha açık ve yoğun bir biçimde teşvik edildi. Okullardaki din dersleri, müslüman olmayanlar da dahil tüm öğrenciler için zorunlu hale getirildi.

Bu önemli dönüm noktasına kadar, yani İslam'ın, "Türk-İslam Sentezi" bağlamında "Türk Kimliğinin" en önemli ögesi olarak ilan edilmesinden önce, Türkiye'de ve Almanya'da çocukların dini eğitimi bir sorun olarak gündemde yoktu. Çocuklara ilk dini eğitimleri –eskiden olduğu gibi– aile içinde veriliyordu. Ve bu dini kuralların ve pratiklerin gelenek-görenek biçiminde çocuklara öğretilmesi/aktarılması biçiminde oluyordu. Aile isterse, buna ek olarak okuldaki ve okul dışındaki dini eğitim olanağından yararlanılıyordu. Başka bir deyişle, ana-babalar çocuklarının dini eğitiminde kurum, ölçü ve süre konusunda daha özgürce karar verebiliyorlardı.

Türkiye'deki bu 'yeniden İslamlaşma' sürecinin ve Almanya'daki özel koşulların da etkisiyle ana-babalar 80'li yıllardan itibaren çocuklarının dini eğitimi konusunda etkisiz/yetkisiz bir konuma düştüler. Göçmenlik koşullarında yaşayan "küçük aile"de ana-babalar çocuklarına geleneksel dini eğitimi veremiyorlar, verseler bile bu yeterli görülüyordu. Çünkü ana-babaların Türkiye'de aldıkları dini eğitim, edindikleri dini bilgiler, göçmenlerin gettolaşmış sosyal yaşamda kolayca örgütlenen –Türkiye orijinli– dogmacı müslümanlığın dayattığı din eğitimi ile boy ölçüşemiyordu.

Böylece, Türkiyeli müslüman ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarının dini eğitimini, sayısı hızla artan dini örgütlere, cami derneklerinin açtıkları Kur'an kurslarına bıraktılar. Böylece okul öncesi ve okul çağı yaşındaki yüz binlerce çocuk, Türkiyeli göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları mahallelerde açılan Kur'an kurslarına, şimdilerde "İslam Koleji" adı altında yürütülen yatılı kurslara devam etmek zorunda kaldılar.

Çoğunluğu pedagojik ve teolojik bir öğretim görmemiş olan kurs hocaları, buralarda çocuklara sadece Arapça Kur'an okumayı ya da namaz kılmayı öğretmiyorlar; kendilerine emanet edilen çocuklara ideolojilerine uygun bir İslami kimliği, bireysel ve toplumsal sorunların tek ve mutlak çözümü olarak empoze ediyorlar. Daha fanatik olanlar diğer dinleri ve inanışları kötüleyerek, Hıristiyan, Musevi, Alevi düşmanlığı yaparak çocuklara "cihad" fikrini aşılama çalışıyor. (Bielefeld Üniversitesinden Prof. Heitmeier'in Türkiyeli gençler üzerine yaptığı –ve Alman med-

yasına da uzun süre konu olan– bir araştırmanın, bu tür "eğitim"den geçen gençlerin İslam konusunda ne kadar tutucu ve fanatik olabileceklerini ortaya çıkardığını burada hatırlatalım.)

Doktrine edilen çocuklar içinde yaşadıkları gelişmiş sanayi (ve tüketim) toplumunun istemleri, yan yana yaşadıkları Hıristiyan dini, devam ettikleri Alman okul sisteminin amaçları ile Kur'an kurslarında verilen dogmatik bilgiler ve "dünya görüşü" arasında sıkışıp kalıyorlar. Birbirleriyle "uzlaşmaz" hatta birbirine "düşman" gibi gösterilen bu iki ayrı "dünya" arasında ruhsal çıkmazlara, bunalımlara sürükleniyorlar.

Bir kısmı, kazanmaları olanaksız olan kavga'nın yükünü taşıyamayarak, sonu intihara kadar giden bunalımlara giriyorlar. Çok azı da bu "dogmatik İslam kimliği"ne karşı çıkarak, İslam'dan soğuyor hatta müslümanlığı yadıyor ve sonunda "afroz" edilip, aileden, "cemaatten" dışlanıyorlar.

Çoğunluğu oluşturan üçüncü grup ise, iki ayrı "kişilik" geliştirmeyi tek çözüm yolu olarak görüyor. Bu gruba girenler, evlerinde ve İslami çevrede kendilerini "koyu" bir müslüman gibi gösterirken, dış dünyada ise dinden uzak bir kişilik sergiliyorlar. Bir başka deyişle "iki yüzlü" olmaya zorlanıyorlar.

Özetlersek, aslında gerçek İslam'la da bağdaşmayan, ona yarardan çok zor getiren dogmacı-fanatik dincilik ve buna dayalı bir din eğitimi hem müslüman göçmen aileleri hem de onların çocuklarını çıkmazlara sürüklüyor, onların Avrupa'daki aydınlık geleceğini karartıyor.

Buraya kadar anlatılanlar madalyonun Türkiye'yi ilgilendiren yanı. Madalyonun öteki yüzünü ise Alman tarafının sorumsuz ve duyarsız tavrı oluşturuyor.

Alman makamları sayıları çığ gibi artan bu tür kursları denetlemek için ellerinde yasal olanak bulunmadığını ileri sürerek bu gelişmelere on yıllarca seyirci kaldılar. "Kur'an kursları"nın müslüman öğrencilerin okul içi ve okul dışındaki başarısını, uyumunu engellemesine, birlikte yaşamı kösteklemesine göz yumdular. Ancak son yıllarda, bir yandan Türkiyeli öğretmenlerin, veli derneklerinin (çocukları bu tür kurslarından kurtarma umuduyla); öte yandan İslami örgütlerin (Berlin'de olduğu gibi Alman toplumunda legalleşme ve okullarda söz sahibi olmak amacıyla) okullarda İslam din dersleri verilmesi yönündeki girişimleri, Alman eğitim makamlarını bu konuyla ilgilenmeye zorladı. Nitekim F. Almanya'nın kimi eyaletlerinde, örneğin Kuzey Ren Vestfalya'da bir çeşit "İslami Bilgiler" modeli geliştirildi ve pilot uygulamalar yapılıyor.

Gelinen bu noktada, Hıristiyan kiliseleri de dahil, hiç bir taraf "İslam Din Dersi"nin gerekliliğini yadıymıyor. Ancak hiç bir eyalette, katolik ve protestan din dersleri ile eşit düzeyde bir "İslam Din Dersi" uygulaması henüz yok. Alman makamları (ve Kiliseler), yasal düzenlemelerdeki engelleri bu duruma gerekçe olarak gösteriyorlar. Bir çok eyaletteki yasalara göre okullarda din dersi verilebilmesi için devlete "partner" olacak örgütlü bir cemaatin (kilisenin) varlığı gerekiyor. Çeşitli İslami örgütler de bu partnerin kendileri olduğunu ileri sürüyorlar. Böylece Alman makamları aradıkları partnerin (= İslam Cemaati'nin) kim olacağına karar veremiyorlar. Ya da bu işi Berlin örneğinde olduğu gibi mahkemelere bırakıyorlar.

İlgili kuruluşların biran önce "dar görüşlük"ten kurtulup, İslam'da bir "kilise" olmadığını ve olamayacağını, dolayısıyla okullarda verilecek İslam Din Dersi konusunda ilk söz hakkının ana-babaların ve belirli bir yaştan sonra da bizzat çocukların olduğunu kabul etmeleri gerekiyor. Onları hiç bir şekilde temsil yetkisi olmayan, din ve inanç özgürlüğünü yadıyan, laik eğitime karşı çıkan örgüt ya da kuruluşlara bu konularda söz hakkı verilmesi ise her şeyden önce Almanya Anayasası'na ve çağdaş eğitim anlayışına ters düşecektir.

Sağ Popülizmin Gölgesinde Kültürel İrkçilik ve İslam Düşmanlığı

Köln Üniversitesi Prof. Dr. Christoph BUTTERWEGGE

Multikültürel göç toplumu, nüfusun büyük bir çoğunluğunun toplumsal durumunun, dışlanma ve yabancı olma deneyimlerinin, kültürel-dinsel açıdan "aşırı yabancılaşma eğilimlerinin" ya da hıristiyanlığın etkisini kaybetmesinin gerçek kaygı ve korkuları politikaya alet edildiği ve kullanıldığı bir yansıma alanına dönüşebilir. Sözümona kültüre dayalı etnisiteler arasındaki yabancılaşma, görünüşe göre bugün bazı aşırı sağcılar tarafından bile çağdışı görülen üstün ya da değersiz "ırk"ın yerini almaktadır. Cami yapımı, "töre cinayeti" ve Almanya'nın, diğer bir ifadeyle Avrupa'nın "İslamlaştırılması"na ilişkin çatışmanın, gelecekte sağcı ya da popülist grupların temel ajitasyon alanları olacağını önceden tahmin etmek için kahin olmaya gerek yok.

Kültürel İrkçiliğin Toplumsal Koşulları

Son zamanlarda ırkçılığın dışavurum biçimlerinin değişmesi, temel işlevinde gerçekleştiren dönüşüme dayanmaktadır: Bugün meşru kılınan, büyük güçlerin sömürgeci politikalarının deniz aşırı yayılmacılığı değil, tersine, onların, üçüncü dünya ülkelerinden gelen işçi göçmenlerde, yoksul mültecilerde, bir başka ifadeyle ekonomik mültecilerde maddileşen sonuçların, ağırlaştırılmış iltica kanunları, tekniği mükemmelleştirilmiş sınır kontrolleri ve "Refah Kalesi" olan Avrupa'nın yalıtılmasıyla savunulmasıdır. Kültürel ırkçılık, ulusal ekonomi açısından göçmenlerin yararlılık derecelerine göre ayrılmasını kolaylaştırır. Göçmen müslümanlara yönelik temel yakınmalardan biri de, yetersiz eğitim ve meslek eğitimleriyle, diğer bir ifadeyle geri kalmış kültürleriyle, ileri sanayiye sahip Avrupa dünyasına erişemeyecekleri algılamasıdır.

Bugün göç ve entegrasyon, herşeyden çok, göçü alan toplumda refah devletinin neo-liberal açıdan yeniden yapılandırılmasına, yani kısıtlanmasına katkıda bulunan toplumsal olguların değersizleştirilmesinden ya da derin kimlik bunalımlarından etkilenmektedir. Toplumsal olguların bu durumu, böylece göçmenlerin varoluş koşullarını güçleştirmektedir ve şu evrelerden oluşmaktadır:

1. Toplumsal alanın *ekonomileştirilmesi* eğilimi. Neredeyse tüm yaşam alanları, örneğin kültür, (yüksek) okul, boş zaman ve toplumsal altyapı vb. pazar modeline göre yeniden yapılandırılmaktadır. Toplumsal olmak bundan böyle yoksullarla, ayrımcılık görenlerle ya da engelli insanlarla ve sorunlarıyla ilgilenmek, bir başka deyişle ahlaki sorumluluğu ve etik normları yerine getirmek anlamına gelmemektedir. Toplumsal alan da, daha çok rekabet, kâr çabası ve işletmelerin ekonomik üretkenliği tara-

findan belirlenmektedir.

2. Toplumsal alanın *kültürleştirilmesi*. Bu, toplumsal aidiyetin, toplumun üyelerinin ortak çıkarlarının (ve bunun bilincine vardıkları takdirde ciddi bir dayanışma gerçekleştirilebilecek olan) belirli bir sınıf, katman ya da gruba aidiyetiyle tanımlanmadığı, tersine, daha çok kültürel örtüşebilirliğin, örneğin ortak dil, din ve geleneklerin arandığı anlamına gelmektedir. Bu gelişmeye karşı bir direncin çok zor dile getirilebilmesinin ve organize edilebilmesinin kaynağı burada yatmaktadır.

3. Toplumsal alanın *etnisiteleştirilmesi*. Ekonomik rekabet, "yatırımlara elverişli bölge" çerçevesinde ne kadar şiddetlenirse, değişik kökenden insanlar arasındaki kültürel farklılıkların öne çıkarılması ve toplumsal geçişler için rakip adaylara sınır koyma ya da onları dışlama ölçütleri olarak bir araç haline getirilmesi o kadar kolaylaşmaktadır. Etnisiteleştirme süreçleri iki yöne sahiptir: "Öteki"nin damgalanmasının yanı sıra, "kendi"sinin çerçevesini çizmeye, yani daha ileri amaçların hedeflendiği ulusal ya da "halk birliğinin" çerçevesini çizmeye neden olmaktadır. Bu tür tasarımları, "yabancılar dışarı" parolaları gibi kitle bilincine yerleştiren bir slogan da "önce Almanlar (ve Alman olan herşey)!" sloganıdır.

4. Toplumsal alanın *biyolojikleştirilmesi*. Bugün topluma dayalı davranış biçimleri, giderek daha çok genlerle tespit edilmektedir. Bu bağlamda demografik söylem, yani toplumun (yaş açısından) yapısı hakkında hangi tarz ve biçimde konuşulduğu ve yazıldığı belirleyici bir öneme sahip. Kim ki medyada giderek artan, felaket senaryolarını andıran nüfus tahminlerine bakarsa, neo-nazilerin ve aşırı sağcılarının "Alman Halkı ... yok olabilir" eski korkusunun (ve göçmen olarak gelen müslümanlara direnmeden "meydanı boş bırakmak") toplumun içinde yer etmeye başladığını saptayabilir.

Terörizm Histerisi ve Müslümanlara Karşı Kamuoyu Oluşturma

11 Eylül 2001'den sonra dünya politikasının "*Kültürler Arası Çatışma*" (Samuel P. Huntington) ya da "*Medeniyetler Savaşı*" (Bassam Tibi) olarak yorumlanması, neredeyse medyanın ortak değeri oldu. Usama bin Laden ve El Kaide Batı Medeniyeti'ne karşı düşmanlığı simgeleyen şifrelere dönüşmüşlerdir. Terörizm, köktendincilik ve islamcılık, "terörle mücadele"yle karşı durulan, her yerde mevcut ve etkili bir tehlike olarak yansımıştır. Bununla birlikte göç, suç ve şiddet ya da savaş söylemi kesişmektedir. Bu konuda 27 Eylül 2001 tarihli, "Almanya'da terör tehlikesi. İstihbarat teşkilatı, radikal islamcı saldırılar uyarısında bulu-

nuyor" başlığı altında, Dünya Ticaret Merkezi'nin yanan kulelerini yansıtan güneş gözlüklü, sakallı siyahi bir adamın görüldüğü *Stern* dergisinin kapak resmi ile örtülü kadınlardan kanlı hançerli, bir sakallı fanatiğe ve yahudiler üzerindeki cehennem ateşine kadar tüm önyargıların kullanıldığı "Allahın kanlı ülkesi. İslam ve Orta Doğu" konulu *Spiegel Special* (2/2003) kapak resmi anımsanılır.

Saldırılarından çok sonra bile, yanan ikiz kulelerin görüntüleri, askeri imalar ve askeri dil Alman medyasına egemendi. Hollandalı film yapımcısı Theo van Gogh'un 2 Kasım 2004'te öldürülmesinin ardından, "paralel toplum", kulislerde kapsamlı bir tehdit inşa eden ve karanlık bir gelişim perspektifinin ipuçlarını veren moda sözcüğe dönüştü. Popüler medya açısından multikültürel toplum taslağı, *Welt am Sonntag*'da "Avrupa İçin Savaş" başlığıyla yayınlanan Gilles Kepel'in 21 Kasım 2004 tarihli makalesinde ve bir gün sonra, Münih'te yayınlanan *Focus*'un başsayfasında "Korkutan Misafirler. Almanya'da Müslümanların Karşı Dünyası"nda belgelendiği gibi başarısız olmuştu.

Kadınların ve kızların "zorla evlendirilmelerine" ve "töre cinayetine" ilişkin geniş haber yayınlarında ayrıca (kültürel) ırkçı imalar eksilmedi. 7 Şubat 2005'te beş kardeşinden üçünün Kürt Hatun Sürücü'yü vurduktan sonra yalnızca *yerel* medya bu konuyla haftalarca uğraşmadı. *Süddeutsche Zeitung*, 26 Şubat 2005'te, "Bir Türk ailenin kaskasında. Berlin'in çağdaşlığı içinde müslüman köy ahlakı: Yine Türk erkekler bir kadını ölümlü cezalandırdı. Kültürlerin şiddetle çarpışmasının bir öyküsü" başlığı altında bu konuya yer verdi.

"Şimdi kültürlerarası çatışma tehlikesi var" (*Rheinische Post*, 4.2.2006), "Kültürler çatışmasına hazırlanmak" (*Welt am Sonntag*, 19.2.2006) ya da "Kültürler çatışması" (*FAZ*, 13.4. 2006), o dönem Federal Cumhuriyet'in neredeyse tüm gazetelerinde bulunan, sözümona karikatür krizine ve Türk filmi "Kurtlar Vadisi" tartışmasına yansıyan tipik manşetlerdi.

Birkaç köktendinci, sağcı kışkırtıcı ve dinci fanatik tarafından sahnelenen, sonuçta yalnızca farklı düşününlerin ve farklı dinden olanların provoke edilmesine hizmet eden ve gerginliğin (askeri) tırmanmasını zorlayan karşıtlık, kaçınılmaz olan ve tüm islam dinine/kültürüne tahsis edilen, gerçekten tarihsel etkisi olan bir çatışkı olarak yorumlanmaktadır. Kafalara yerleştiği takdirde böylesi bir örnek, barışçıl olarak birlikte yaşama olanaklarını ve entegrasyon uğraşlarını asgariye indirir.

Sağ Popülizm nedir?

En sağdaki gruplar ("Pro Köln'den "Pro NRW"ye ve "Pro Deutschland"a, Cumhuri-

yetçilerden, DVU ve NPD'den neo-nazi yandaşlarına kadar) "cami inşası, İslamlaştırma ve güç simgesi olarak cami inşası, minare" konularıyla uğraştılar. Sadece sağ popülist güçler, güvenilir vatandaşlar olarak ortaya çıkma ve yerleşik çevrelerde müttefikler bulma durumundalar. "Halk", "nüfus" ya da "reşit yurttaş" ve "seçkinler", "devlet bürokrasisi" ya da "politik sınıf" düalizmini ajitasyon ve propagandalarının merkezi haline getiren kişiler, partiler, örgütler, akımlar ve çabalar sağ *popülist* olarak tanımlanabilir.

Göçmenlere sözümona yerliler karşısında ayrıcalıklı davranılması ve/ya da "kültürel yabancılaşma" ön plana çıktığında, sözkonusu olan *nasyonal*-popülizmdir. Onun ayırıcı özelliği ise, nüfus katmanlarının, özellikle etnik azınlıkların giderek artan kitlesel yoksullaşmasını, gördükleri ayrımcılığın ve toplumsal kaynakların haksız bölüşümünün bir neticesi olarak değil (örneğin eğitim alanında ve iş piyasasında), daha çok sınırların büyük bir geçirgenliği, başka ifadeyle göçmenler için kaldırılmasının bir sonucu biçiminde konu edinilmekte ve özellikle de müslüman "istilasası" ya da onların kendilerini "yabancılaştırması" şeklinde işlenmektedir. "İslam karşıtlığı" yanlıcı bir tanımdır, çünkü yalnızca köktendinciliğe ve buradan türeyen bazı müslümanların terörizmine karşı olunduğunu içerir. "İslamofobi" kavramı da olayı açıklayamamaktadır, çünkü nitelendirmeyi yapanların sanki gerçekten müslümanlardan korktukları izlenimini vermektedir.

Kültürel ve dini karşıtlık, genelde daha derinde yatan, çoğunluk toplumunun duyarlı kılınmasını gerektiren çatışkılara dayanmaktadır. Küresel finansal kriz ve dünya ekonomik krizi gelecek dönemde daha büyük toplumsal kırılmalara yol açacak. İşte bu nedenle de göçün ve -bunun sonucu olarak- farklı etnik kökene, dini inanca ve farklı kültürel biçimlenişe sahip insanların küreselleşme belirtileri altında birlikte varolmalarının, batılı sanayi toplumlarının bir normalitesi olduğu anlatılmalıdır. Ama fakir ve zengin şeklinde giderek artan bölünmenin suçlusu alt gelir düzeyinde yoğunlaşan göçmenler değil, tersine özel güvenlik görevlilerinin gözetlediği lüks konutlarda oturan ve orta ve alt katmanlar karşısında kendilerini mekan olarak da belirgin bir şekilde yalıtarak paralel toplum oluşturan seçkinlerdir.

Prof. Dr. Christoph Butterwegge, Köln Üniversitesi'nde politik bilimler alanında ders vermektedir. Konuya ilişkin son olarak yayınladığı kitaplar: "*Küreselleşmenin Işığında Göç*", "*Kitlesel Medya, Göç ve Entegrasyon. Gazeteciliğe ve Politik Eğitime Düşen Görevler*" ve "*Sağ Popülizm, İş Dünyası ve Yoksulluk. Almanya, Avusturya ve İsviçre'ye Yönelik Bulgular*".

Çeviri: Die Gaste

Medyada Kültürel Hegemonyanın Normalleştirilmesi

Erol YILDIZ

Bugün kim gazeteyi açıp baksa, göçmenlere ilişkin bir sorunla ilgili habere rastlamak için uzunca aramasına gerek yok. Federal Almanya Cumhuriyeti'nde kamuoyu tartışmaları on yıllar boyunca, artık çoktan normaliteye dönüşmüş olan, çatışma merkezli ve tek taraflı bir yorumlandırma pratiği tarafından biçimlenmiştir. Kitlesel medya esasen buna katkı sunmuştur. Bir süre önce *Der Spiegel* haber dergisinde "Her zaman için yabancı" başlığı taşıyan bir makale, etnisiteleştirilen habercilik tarzı için tipik olarak nitelendirilebilir. Bu biçimdeki bir medyatik ilişki, kesintisiz olarak sınırlar inşa etmekte, insanları sürekli "yabancı" yapmakta, toplumu "biz" ve "ötekiler" düzeyine indirgemekte ve böylece toplumsal güç dengelerini organize etmektedir (vgl. Beck-Gernsheim 2004).

Avrupa'nın tarihini ve de Avrupa dışındaki toplumlarla ilişkileri etkileyen Avrupa odaklı dünya görüşü, göçmen gruplara yönelik güncel yaklaşımda bugün dahi önemli bir rol oynamaktadır. Avrupa odaklı bakış açısından batılı olmayan toplumların tarihsel gelişimi ve özellikleri, eksikleri betimleyen bir dille ve "batılı normaliteden" sapma olarak ya da bir çeşit "batı modelinin başarısız bir kopyası" (Ong 2005, S. 47) olarak görülmektedir. Aşağıda da gösterileceği gibi bu Avrupa odaklı dünya görüşü, bugüne dek güncel göç söylemini boydan boya kaplamaktadır. Böylece Avrupalı olmayan toplumlardan göçmenler "yabancı" olarak, "yalnız sosyalleşen" ve "entegrasyona karşı bağışık" olarak algılanmaktadır. Batılı olmayan toplumların bakış açılarının, ve bununla birlikte göçmen gruplarının büyük bir bölümünün bu değersizleştirilişi ve ayırımı, "Batı" ve "geride kalanlar" (vgl. Hall

1994) arasında, "biz" ve "etnik açıdan ötekiler" arasındaki kavramların ikiye ayrılması (Dichotomie) günümüzde dahi adeta doğal bir gelişme olarak ele alınmaktadır. Bu absürd etnik-ulusal bakış hala göç sorunlarına ilişkin tartışmaları belirlemekte, hala bir çeşit "kültürel açıdan örtük ırkçılık" olarak günlük bilinci boydan boya kaplamaktadır (Brumlik 2008, S. 35).

Sosyal sorunlar etnik olarak kodlanmaktadır, böylece "sosyal sorunların etnisiteleştirilmesi" gerçekleşmektedir (Butterwegge 2006, S. 81). Kamuoyundaki göç söyleminde "getto", "paralel toplum" ya da "islami fundamentalizm" kavramları gibi, artan oranda "eğitimden uzak çevreler" ya da "etnik çatışma" gibi kavramlar da konjonktürel olarak bir canlanma göstermekte. Ve bir kaç yıldan beri tekrar "genç yabancılara" yönelik şiddet ve kriminalite tartışmaları medya alanında yankılanmakta.

Kitlesel medya böylece belirli görüntülerin ve bilgi biçimlerinin görünür kılınmasında, yaygınlaştırılmasında ve güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamakta ve giderek bunların günlük iletişimde normalleşmesine yol açmakta. Kitlesel medya, güncel "getto söyleminde" ya da "paralel toplum" söyleminde olduğu gibi, ilkin politik ve bilimsel bağlamda oluşan belirli tarihsel aktarımların yorumlamalarını ele almaktadır.

Bugün medyanın haber bültenlerine bir göz atıldığında, göçmenlere ilişkin belirli bir bilgi üreten, etnisiteye göre tasnif etmeye, kategorilere ayırma ve sınıflandırmalara tekrar tekrar rastlanmakta: "Etnisiteleştirme, azınlıklar yaratan, bunları olumsuz biçimde damgalayan ve böylece kendi imtiyazlarını sağlamlaştıran bir sosyal

dışlama mekanizmasıdır." (Butterwegge 1997, S. 175).

Güncel haber bültenlerinde de bu etnisiteleştirilen çizgi izlenmektedir. *Der Spiegel* dergisi 2009'da, Berlin Nüfus ve Kalkınma Enstitüsü'nün hazırladığı "*Kullanılmayan Potansiyeller. Almanya'da entegrasyonun durumu*" (2009) başlıklı araştırmayı, "*Her zaman için yabancı*" başlığını verdiği bir haberinde polemik bir tarzda yorumladı. "Kullanılmayan potansiyeller" başlığı olumlu bir çağrışım uyandırsa da, metin yakından incelendiğinde fazlasıyla tanımlanmış klişelerle karşı karşıya kalınmaktadır (vgl. Berlin Institut 2009). Berlin araştırmasının ana sonucu, "Türkler" Almanya'da en az entegre olmuş göçmen grup şeklindedir. Haberde, Türklerin entegrasyona karşı bağışıklı oluşuna yönelik başka ipuçları gösterilmektedir:

"Ama yabancılar neden o kadar çok yabancı kalmaktalar, neden özellikle Türkler, görünüşe göre burada doğanlar da dahi Almanya'ya varamamışlardır? (...) Kim yabancı olarak gelmişse, o yabancı kalmakta. Bundan da öte, 50 yıl, bazı zaman üç kuşak sonra dahi, Alman pasaportluyla da, alarm verici düzeyde yüksek bir sayıda göçmen hala paralel dünyalarda yaşamakta ve gelecek kötü görünmekte." (*Der Spiegel* 5/2009).

Spiegel'in "*Sakinmanın Politikası*" başlıklı, Thillo Sarrazin'in Berlin konuşmasına dayanan güncel bir haberinde aynı zihniyet yansımaktadır: "Geldikleri Anadolu geleneklerinde donakalmış eski örgütleniş biçimleriyle aile birimleri, sadece Berlin gibi tutkuyla yükselmeye çalışan bir dünya met-

ropolünde tarihsel uyumsuzluk (anakronistik) olmakla kalmayan, örf ve adetlerin yerine getirilmesinde ısrar etmektedir." (S. 33) Haberde, Berlin'de genç suçlular mahkemesi yargıcı olan ve göçmen gençler arasındaki şiddete ilişkin açıklamalarda bulunan Kirsten Heisig'ten alıntı yapılıyor: "Bazı Türk ve Araplarda erkeklik takıntısı özel olarak çok belirgin durumda, namus ve saygı o kadar irrasyonel biçimde gelişmiş ki, çok çabuk şiddete neden olabilmekte." (*Der Spiegel* 42/2009)

Bu aşırı etnisiteleştirilmiş medya söyleminde "sosyal eşitsizlik" arka planda kalmaktadır ve bunun yerine ayrıştırma (desintegrasyon) süreçleri ya da "Türk paralel toplumları" üzerine konuşulmaktadır. Bu şekilde farklı bir damgalama gerçekleşmekte. Topluma etnik bir yaklaşım, diğer unsurların ve bakış açılarının gözardı edilmesine, diğer bir ifadeyle bastırılmasına neden olmakta ve bu yolla *medyatik bir politik anlayış* yürütülmektedir.

Eğer bu geleneksel mantık esas itibarıyla terk edilir ve homojenlik ve açıklık ulusal mitleri sorgulanırsa, bunun yerine de çeşitlilik tarafından belirlenmiş göçmen toplumu odak noktasına alınır, o takdirde birçok şey yeni bir görünüm kazanır. O zaman, bir yandan göçmen toplumunun yeni tasarısı için, öte yandan nüfusun bu bölümünün konumlanış süreçleri için önem arz eden göçmenliğin karmaşık günlük gerçeklikleri ve marjinalleşmiş bakış açıları gündemde olur. Christoph Butterwegge'nin ifadesiyle "göç", "nihayet toplumsal bir normalite, globalleşme sürecinin bir temel bileşeni ve sosyo-politik biçimlendirme görevinin yüksek bir önceliği olarak algılanabilir." (Butterwegge 2004, S. 76).

Die Gaste'nin

Anadili ve Eğitim Toplantılarının İlki Bad Kreuznach'da Yapıldı

21 Martta Bad Kreuznach'ta ilki yapılan bilgilendirme toplantısı, yaklaşık elli kişinin katılımıyla gerçekleştirildi. Türkiyelilerin anadili, eğitim, kültür ve entegrasyon konularında bilgilendirilmesini amaçlayan ve evsahipliğini *Halk Kültür Evi*'nin yaptığı toplantıda *Die Gaste* yayın yönetiminden Zeynel Korkmaz, Ozan Dağhan ve Engin Kunter'in konuşmalarının ardından izleyiciler düşüncelerini açıkladılar ve sorular sordular. Çevre kentlerden dinleyicilerin de katıldığı toplantının yoğun ilgi görmesi üzerine oturma süresi uzatıldı. Katılımcılar arasında öğretmenlerin ve farklı oluşumların yanı sıra, veliler, öğrenciler de yer aldı.

Göçmen kökenli çocukların Alman eğitim sistemindeki başarısızlıklarını belirleyen temel etmenlerin ve göç koşullarında karşılaşılan toplumsal olguların ele alındığı sunumlardan sonra, sorunların doğru saptanmasına ve çözüm arayışlarına ilişkin ikinci bölüme geçildi. Çocukların aşırı televizyon, internet gibi iletişim araçlarına gösterdikleri aşırı ilgi ve kullanımı, elverişsiz okul ve öğrenim ortamları, ebeveynlerin eğitime yaklaşımı, görevleri ve olanakları ile Türkçe anadili derslerinin içeriksel yetersizliği, Türkçe derslerinde belirlenmiş bir program olmasına rağmen bir kısım "öğretmenler" tarafından dini ve tarihi "menkibeler" in anlatılması gibi güncel konular katılımcıların sorularına yansıdı ve tartışıldı.

Bad Kreuznach'ta düzenlenen bilgilendirme toplantısında, Türkiyelilerin kendi yaşam koşullarını kendilerinin dile getirmesi, görüş alışverişinde bulunulması ve ileriye dönük somut adımlar atılmasında etkin olunması açısından önemli bir gereksinme olduğu da açıkça görüldü.

Doğan Holding Onursal Başkanı Aydın Doğan: “Amacımız iki dilde kaliteli eğitim”

Die Gaste: Basından Türkiye ziyareti sırasında, Başbakan Angela Merkel’le Almanya’da okul açmak için görüşme yaptığınızı öğrendik. Öncelikle öğrenmek istediğimiz, nasıl bir okul kurmayı düşünüyorsunuz?

Aydın Doğan: Türkiye’deki Alman Lisesi’nin buradaki uygulaması benzeri bir eğitim kurumu kurmayı düşünüyoruz. Almanca ve Türkçe iki dilli eğitim sunacak, kaliteye önem verecek, markalaşacak bir okul projesi arzusundayız. Sadece Türk çocuklarının değil, Alman veya başka ülkelerden gelen çocukların da okuyacağı bir okul olacak. Bu konudaki araştırmalarımızı başlattık. Okulu iki eyalette birden kurmak istiyoruz. Düşündüğümüz eyaletlerden birisi Hessen, diğeri ise Berlin.

Die Gaste: Bu düşünceni Başbakan Merkel nasıl karşıladı?

Aydın Doğan: Başbakan Angela Merkel önce Türkiye’de yaratılan havadan, yani Türk okulları açılmasının havasından rahatsız olmuş. Almanyayı öğrenmeden, Türkçe okulu neden açıyorsunuz düşüncesindeydi. Ben İstanbul’daki görüşmemizde kendisine hem yüksek kaliteli Türkçe öğreteceğimizi, hem de yüksek kalitede Almanca öğreteceğimizi anlattım. “Hochdeutsch olacak” tabirimi de gülerek ve sempatiyle karşıladı. “Kesinlikle bu tek başına bir Türk okulu şeklinde olmayacak, Alman resmi müfredatına göre eğitim vereceğiz. Ama Türkçeyi ve Türk tarihini de öğreteceğiz. Türkçeyi gerekirse seçmeli ders olarak vereceğiz, isteyenler alsın diye. Çok kaliteli bir okul, bir eğitim kurumu ortaya çıkarmak amacındayız. Alman Lisesi’nin Almanya’daki şeklini ku-

“Almanca ve Türkçe iki dilli eğitim sunacak, kaliteye önem verecek, markalaşacak bir okul kurmak istiyoruz”

“Başbakan Angela Merkel, Almanya’da okul kurma düşüncemize destek vererek, kaliteli bir okul kurulmasından mutlu olacağını söyledi”

racağız” deyince çok memnun oldu. Başbakan Merkel sohbetimiz sırasında okul kurma konusunda bizi yüreklendirerek, “Benim tek başına karar verme yetkim yok. Bizde okul açma konusuna eyalet başbakanları ve eğitim bakanlıkları karar verirler. Almanya’da özel okullara teşvik de veriliyor. Kaliteli bir okul açarsanız, ben de bundan çok mutlu olurum” dedi.. Bizim bu işte birinci meselemiz para kazanmak değil, birinci meselemiz bir sosyal hizmettir. Ama tabii bunun ekonomik devamlılığını da sağlayabilmek için, hayatiyetini devam ettirebilecek şekilde masrafları için okuyanlardan katkı temin etmek gerekecek.

Die Gaste: Bildiğiniz gibi, Almanya’daki Türkiyeli göçmen toplumunun çok ciddi bir eğitim sorunu var. Eğitim için gerekli Almanyayı yeterince öğrenemedikleri için başarısız oluyorlar. Bu başarısızlığın yanısıra Türkçeyi de yeterince bilmiyorlar. Biz Die Gaste olarak, anadili temelinde Almanca öğrenmeyi sağlayacak bir programın gerekliliğini anlatmaya çalışıyoruz. Sizin düşündüğünüz okul projesi böyle bir programı gözönünde bulunduracak mı?

Aydın Doğan: Türklerin Almanya’daki birinci meseleleri, uyum sağlayamamaları, entegre olamamaları. Bunun da en önemli nedenlerinden birisi lisan bilgisi, yüksek seviyede lisan bilgisi eksikliği... Almanya’da yaşayan Türkler arasında Almanyaya hakimiyet az. Onun için, iyi seviyede Almanca öğrenecek ve iyi seviyede Türkçe konuşacak bir eğitim almaları gerekiyor. Türkiye’ye geldiklerinde de bu çocuklar sıkıntı çekiyorlar; çünkü bu defa Türkçeleri de kırık oluyor. Onun için bizim asıl gayemiz, çocuklara Türkçeyi de iyi öğretmek. Bu çocuklar arasından iyi yetişenler belki bir gün gelecek öğretmenlik bile yapabilecek.

Die Gaste: Duisburg-Essen Üniversitesi Türkçe Öğretmenliği bölümünün ilkökul düzeyinde Türkçe öğretmeni yetiştirme projesi var. Bunun yanında Die Gaste olarak bizim 3-7 yaş grubu çocuklar için anadili öğrenimini sağlayacak bir program önerimiz bulunuyor. Sizin düşündüğünüz okul, ilkökul ve anaokulu bölümlerini de kapsayacak mı?

Aydın Doğan: Bizim düşündüğümüz okul ilk, orta, lise. Ama anaokulunu da buna ilave edebiliriz gerekirse.

Die Gaste: Bugün Almanya’da pek çok özel okul bulunuyor. Sahiplerinin Türk olduğu bazı okul-

lar “yatılı özel okullar”. Özellikle Almanya’nın küçük köy ve kasabalarındaki çocuklar için bu tür yatılı okullar bir umut olarak görünüyor. Okul projenizin içinde bu tür yatılı ve burslu öğrencilere olanak sağlanacak mı?

Aydın Doğan: Okul konusunda Almanya’da araştırma yaptırıyoruz. Eğitimcilerle, uzmanlarla soruyoruz. Bunlar arasında Alman eğitimciler de var. Bunların sonunda çıkacak sonuca göre, okulun genel yapısı hakkında bir karar vereceğiz.

Die Gaste: Bildiğiniz gibi, Almanya’da günlük yazılı basında ciddi bir okur kaybı yaşanıyor. Bunda değişik etmenler söz konusu olsa da, Türkçenin yeterince bilinmemesi ve kullanılmamasının da önemli bir etkisi olduğu görülüyor. Siz bu sorunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Aydın Doğan: Dünyanın her yerinde yazılı basının tiraj kaybediyor. Özellikle internet ve televizyonla rekabet edemiyor. Almanya’daki Türk basını da biraz daha hızlı tiraj kaybediyor. Bunda lisan bilgisinin önemli etkisi var elbette. İki lisanda yayın yapmaya geçme konusu gündeme gelebilir. Hem Almanca; hem Türkçe, belki ilerde böyle iki dilli bir yayıncılığa geçebiliriz.

Die Gaste: Okul projenizin yanında, Almanya’daki günlük yazılı basının, özellikle de sahibi olduğunuz Hürriyet’in soruna yönelik çabalarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Yeterli buluyor musunuz?

Aydın Doğan: Yeni nesillerin Türkçe öğrenmeleri konusunda da yayınlar yapıyor, biliyorum. Ama gazete imkanları içerisinde bu kadarı yapılabiliyor. Aslında eğitim sorunu, okullarla çözülmelidir. Ama gazeteler de buna yardımcı olmaya çalışıyorlar.

Die Gaste: Son olarak, okul projenizi şüphesiz değişik bilim insanları ve eğitim uzmanları ile değerlendiriyorsunuzdur. Bu değerlendirmelerin yanında, geniş katımlı ve herkese açık toplantılarla okul projenizin tanıtımının yapılmasının ve tartışılmasının yararlı olacağını düşünüyor musunuz? Ve bu okul projenizi ne kadar bir sürede hayata geçirebileceğinizi düşünüyorsunuz?

Aydın Doğan: 2011 eğitim öğretim yılında hayata geçirebileceğimizi düşünüyoruz. Önümüzde daha bir yıldan fazla bir zaman var. Araştırmalarımız ve çalışmalarımız sonunda durum netleşecek. Tabii böyle bir işi yaparken, toplumun çeşitli kesimlerin temsilcileriyle, uzmanlarla toplantılar yaparak onların görüşlerini de almaya gayret ediyoruz.

Die Gaste: Sayın Aydın Doğan, bize zaman ayırıp sorularımızı yanıtladığınız için çok teşekkür ederiz.

Aydın Doğan: Ben teşekkür ederim ve gazetenize ve onu hazırlayan genç ekibinize başarılar dilerim.

Frankfurt, 23 Nisan 2010

Aydın Doğan, kurucusu olduğu “Aydın Doğan Anadolu İletişim Meslek Lisesi” öğrencileriyle birlikte

Ulus, Ümmet ve Cemaat

Ozan DAĞHAN

Hiç bir emek-gücü maliyetine sahip olmayan ve bu nedenle düşük ücretle çalıştırılmak için getirilmiş/gelmiş olan göçmenlerin ortak özelliği "vasıfsız işçi" olmaktır. Bu vasıfsız işçiler, uzun yıllar hiçbir "nitelik" (vasıf) istemeyen işlerde çalıştırıldı. Bu göçmenler, "vasıflı" işgücünün istihdam edilmediği marjinal sektörlerde istihdam edildiler. Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirinde söylediği gibi, "Almanya'da Çöpçü" oldular.

Ancak 1970'lerde sanayinin yapısında meydana gelen değişim, özellikle üretim sürecinin parçalara ayrılabilmesi, giderek "vasıfsız" işçilerin sanayi kollarında istihdam edilebilmesine olanak sağladı. Sanayideki bu değişimle birlikte, Almanya'da marjinal sektörlerde istihdam edilmek için getirilen göçmen işçiler "sanayi işçisi" haline gelmeye başladılar.

70'li yıllarda sanayi işçisi olarak istihdam edilen göçmenler, 80'lerin ekonomik kriz ortamında maliyet düşürücü temel bir etmen olarak da görülmeye başladı. Neredeyse tüm anti-kriz programları bu düşük ücretli göçmen işçiyi (vasıfsız işçi) esas aldı. Öte yandan, aynı dönemde (1975 sonrası) birinci kuşak göçmen işçinin yanında, giderek nüfusu artan bir ikinci kuşak ortaya çıktı.

Olgu, artık bu göçmen işçilerin istihdamı ve ekonomik yararı değil, doğrudan doğruya bu göçmen işçilerin oluşturduğu "göçmen toplumu" olgusuna dönüştü. Bu "göçmen toplumu" nun niteliği ve yaşadıkları ülkenin toplumsal yapısı içindeki konumlarının tanımlanması, bu aşamadan sonra temel bir sorun haline geldi. Sorun, iş, işçi ve istihdam sorunu gibi ekonomik boyuttan çıkıp, birey, aile ve toplum alanlarını kapsayan toplumbilimsel bir sorun haline aldı. Göçmenlerin "toplumsallaşması" da, beraberinde onların yönetilebilirliği, yani siyasal yönetimi sorununu doğurdu.

Almanya somutunda olduğu gibi, bu siyasal yönetim ya da siyasal olarak yönetilebilirlik sorunu, "Yabancılar Meclisi" gibi göstermelik bazı kurumlar oluşturularak geçiştirilmeye çalışıldı. Bu "Yabancılar Meclisi", göçmen topluluğunun üzerinde yer alan bir çeşit siyasal yönetim ve idari organ olarak tasarlanmışsa da, pratikte görüldüğü gibi, birkaç "Yabancı Meclisi" yöneticisinin yerel yönetimlerle "iyi ilişkiler" geliştirmesinden başka bir işlevi olmadı.

"Yabancılar Meclisi" nin istenilen ve beklenen sonuçları vermemesi üzerine yeni arayışlar ortaya çıktı. Ancak yeni arayışların belli bir çözüme ulaştırılabilmesi için, öncelikle "göçmen toplumu" nun niteliğinin tanımlanması kaçınılmazdı.

Her şeyden önce göçmen toplumu, belli bir ülkenin yurttaşlarıydılar. Dolayısıyla, belli bir ulus-devletin pasaportunu taşıyorlardı ve bu ulus-devletin yurttaşı olarak da kamu haklarına sahiptiler. Öte yandan, ulus-devlet yurttaşı olan göçmen toplumu başlangıçta, yani henüz "konuk işçi" konumundayken, ait oldukları ulus-devletle yapılmış ikili anlaşmalar bulunuyordu. Bu nedenle, göçmen toplumu, aynı zamanda bir ulusun parçasıydılar. İşgücü göçünün ötesinde "toplum" haline geldikçe, bu ulusal yan giderek belirginleşmeye başladı.

Otto Schily'nin altını çizerek belirttiği gibi, göçmen toplumunun ulusal niteliği, "demokratik hukuk devletinde", ulusal azınlık sorunu yaratma potansiyeline sahip olabileceği düşünölmeye başlandı.

Doğal olarak, "demokratik hukuk devletinde" ya da "evrensel hukuk" ta, ulusal azınlık sorunu da, başlı başına "ulusal sorun" demektir. Her ulusal sorun gibi, sorunun tarafı olan kesim, yani ulusal azınlığın, bazı ulusal haklara sahip olması gündeme gelmesi kaçınılmazdır. Bu haklar, en dar anlamıyla, ulusal azınlık toplumunun kültürel haklarıdır. Yani ulusal azınlık toplumu, kültür alanına giren haklarını kendisi kullanır. Bu da, ulusal bağlamda "kültürel özerklik" demektir.

Şüphesiz, göçmen toplumu, tarihsel olarak dil, kültür, toprak, kültürel ve ekonomik yaşam birliğinden kaynaklanan bir ulusal azınlık toplumu oluşturmazlar. Ancak zaman içinde ulusal "bilinç" in oluşması, kaçınılmaz olarak bir "ulusal sorun" yaratmazlık da edemez. İsrail örneğinde olduğu gibi, bir dinsel topluluk, zaman içinde bir ulusal topluluk haline alabilmekte ve "self determination" hakkı çerçevesinde kendi devletine sahip olabilmektedir. Her ne kadar bu yapay ulus yaratmak ya da yapay bir ulusal sorun yaratmak olarak tanımlansa da, pratikte siyasal ya da stratejik nedenlerle gerçek ulusal sorunlar gibi sorunlar ve sonuçlar üretmektedir.

Ama işgücü göçünün ellinci yılında Almanya'nın karşı karşıya olduğu "göçmen toplumu" sorununun yapay ulusal "açılımı" hiç de istenilen bir durum değildir. İstenilmeyen ve üstelik düşünölmemiş bir durumdur, çünkü işgücü göçü, kesinkes çözülmüş ya da çözülememiş her türlü ulusal sorundan farklıdır. Şüphesiz bu farklılık ne kadar açık ve belirgin olursa olsun, pratikte, "açılım" ın ulusal azınlık sorununa, "kültürel özerklik" sorununa doğru olabileceği de (yapay olarak da olsa) olasıdır.

Diğer yandan "göçmen toplumu", aynı zamanda bir dine sahip topluluktur. Bu yönüyle bir "cemaat" oluştururlar. Yaşadıkları ülke bağlamında bu "göçmen cemaati", ait oldukları dinin oluşturduğu "ümme" in parçasıdır. Yahudi cemaati ve Yahudi ümmeti gibi.

Böylece göçmen işçi toplumu, bir yanılla "ulusal topluluk", bir yanılla "dinsel topluluk", yani "cemaat" oluşturur. Ulusal topluluk olarak sorunları ulusal çerçevede, dinsel topluluk olarak sorunları dinsel çerçevede ele alınırsa, birincisi, ulusalçılıkla özdeşleşirken, ikincisi ümmetçilikle özdeşleşir.

Ulusal sorunların yüzyıllar süren kanlı ve acımasız çatışmalara yol açtığı ve açmayı sürdürdüğü göz önüne alındığında, göçmen toplumunun ulusal yanı, hemen hemen istenilmeyen bir gelişme olarak kabul edilir. Bu durumda, göçmen toplumunun yönetilmesi sorunu, yani siyasal yönetim sorunu, ulusal haklar çerçevesinin dışında ele alınması gündeme gelmektedir. Bu ulus-dışı çerçeve ise, göçmen toplumunu "dinsel topluluk" olarak tanımlamakla özdeşleşir.

Bugün Almanya'daki gelişmenin biçimi, Türkiyeli göçmen toplumunu "cemaatleştirmek" ve müslüman göçmenler genellemesi içinde "ümme" olarak kabul etmek yönündedir. Böylece, "ulusal kültürel özerklik" sorunu yerine, bir dinsel topluluğun, yani müslüman cemaatinin dinsel özerkliği sorunu ortaya çıkmaktadır. Devlet düzeyinde organize edilen İslam Konferansı, okullardaki "İslam dersleri" vb. bu dönüşümün araçları olmaktadır.

Bu dönüşüm ya da dönüştürmenin en tipik özelliği ise, cami derneklerinin ve vaiz-imamların Türkiyeli göçmen toplumunun sorunlarının ve taleplerinin sözcüsü haline getirilmeye çalışılmasıdır. Türkiye'de islamcılarının siyasal gücünün artmasıyla, cami dernekleri ve vaiz-imamlar göçmen toplumunun siyasal temsilcisi gibi görölmeye başlanmaktadır. Bunlar, yerel ve genel seçimlerde hangi partilerin destekleneceğine kadar pek çok konuda "fetva" verir hale gelmişlerdir.

Alman kamu yetkililerinin ve politikacılarının, resmi ya da gayri-resmi olarak destekledikleri bu gelişme, bir bakıma ulusal azınlık sorunundan kaçmanın bir aracı durumundadır. Ne yazık ki, göçmen toplumunun "cemaatleştirilmesi" ve "cemaat liderleri" nin onların siyasal sözcüsü haline getirilmesi, hiçbir biçimde göçmen toplumunun sorunlarını ortadan kaldırmamaktadır. Kaldırmadığı gibi, "ulusal sorun" gibi algılanan pek çok sorun, bu "cemaat liderleri" tarafından hararetle sahiplenilmekte ve sanki ulusal bir sorunmuşçasına ele alınmaktadır. Tayyip Erdoğan'ın

son "Türkçe okul" çıkışı da bunun en tipik örneğidir.

Alman kamu yöneticileri, toplumbilimcileri, politikacıları açısından, Türkiyeli göçmen toplumu, oryantalist bakış açısıyla, henüz uluslaşma sürecini tamamlamamış, dolayısıyla henüz "ümme" ve "cemaat" aşamasını geçememiş bir toplumun parçası olarak görölmektedir. Bu oryantalist görüş, aynı zamanda ulusal azınlık sorunu çıkmasının istenmemesiyle, yani öznel bir istemle çakışmaktadır. Ama Türkiyeliler, ne kadar cemaatleştirilirse cemaatleştirilsin, her koşulda Türkiyelidirler. Türkiyelilerin sorunu da, "Türkiye ulusu" çerçevesinin dışında ele alınmamaktadır ve alınmamaktadır.

Türkiyelilerin dil sorununun, ibadet diliyle, yani Arapça ile uzaktan yakından ilgisi yoktur. Onların anadili, ulusal bir dildir, Türkçedir. Cemaatleştirilmesi, ümmetçi yapılmaya çalışılması bu gerçeği değiştirmemektedir. Camilerdeki vazalar Türkçe yapılmaktadır. Bu nedenle, Türkçe anadilinin öğrenilmesi ve kullanılması, "dinsel topluluk" oluşturulmasının dışında bir gerçekliktir.

Öte yandan, potansiyel bir ulusal sorundan kaçınmak için geliştirilen cemaatleştirme çabaları, çağdaş toplumsal yaşamın dışında kalmış ve çağdaş hukukla ilgisi olmayan bir "hoca-imam" kastının egemenliğini sağlamaktan başka sonuç vermeyeceği de somut bir gerçektir. Bu kastla anlaşmak ve işbirliğini sürdürmek ise, hem kuramsal olarak, hem pratik olarak laiklik ya da tarafsızlık ilkesiyle bağdaşmaz.

Türkiyeli göçmen toplumunun sorunları, bir ulusal azınlık sorunu değil, işgücü göçünün yaratmış olduğu sorunlardır. Ancak karşı karşıya kaldıkları ayrımcılık ve dışlanma, giderek onları gettolaştırmaktadır. Ama bu gettolaşma değildir. Dolayısıyla Batı toplumlarının tarihindeki örneklere göre ele alınamaz ve çözümlenemez. Uzak durulması gereken birinci durum budur.

İkinci olarak, Türkiyeli göçmen toplumu, iddia edildiği gibi "paralel toplum" oluşturma dinamiklerine sahip değildir. İş ve toplumsal yaşamdaki ayrımcılık ve dışlanmanın yaratmış olduğu bir içe kapanma durumu söz konusudur. Kendi gereksinmelerini, örneğin gıda gereksinmelerini, kendi olanaklarıyla ve kendi "sermaye"leriyle temin eden bir topluluk durumundadırlar. Bunun temel nedeni de, Alman ticaret sermayesinin onların gereksinmelerini karşılamayı "ekonomik" bulmamasından kaynaklanmaktadır. Bugün sayıları 30.000'i aşan "Türk" bakkallarına bakarak "paralel toplum" olduğundan söz etmek gülünçtür.

Dünya kadar bodrum katlarında ya da avlularda oluşturulmuş olan camiler çevresinde oluşan bakkalların bugün marketleşmesi ve cami yerleşkelerinin dışına çıkması da, "cemaat" olmaktan çok, çağdaş bir topluluk olunmaya başladığının göstergesidir.

Daha pek çok olgu, Türkiyeli göçmen toplumunun "cemaatleşmek"ten çok çağdaşlaştığını ve çağdaşlaşmaya çabaladığını göstermektedir. Asıl üzerinde durulması gereken ve kamu yöneticilerinin dikkate alınması gereken yan, bu çağdaşlaşma eğilimidir.

İşte bu çağdaşlaşma eğilimi, aynı zamanda anadili öğrenimini ve bunun üzerinde yükselen eğitim dilinin (Almanca) öğrenilmesi yönünde güçlü bir istem ve dinamik ortaya çıkarmaktadır. Bu istem ve dinamik ne kadar "dinselleştirilmeye" çalışılırsa çalışılsın, "cemaat"ler tarafından bile reddedilemeyen bir gerçekliktir.

Türkiyeli göçmen toplumunun gerçek sorunlarını kendi gerçekliği içinde alıp çözmek yerine, onu "cemaat" haline dönüştürerek yönetmeye çalışmak, çağdaşlaşma dinamiklerini kırmak ve yerine "medeniyetler çatışması" nı geçirmekten başka sonuç vermeyecektir.

Biri ile Öteki'nin sohbetleri, kültür, sanat ve sosyal yaşamın diğer değerlerini, bunların siyasetle olan içiçe geçmişliğini içerir. *Biri ile Öteki*, "Sen, ben..." veya "diğeri" olabilir; isimler önemli değildir, sadece içerikler anlam taşıyacaktır.

Söyleşiler IV

Koral OKAN

Biri (der ki): Merhaba... Bugün yine iyi misin?

Öteki: Merhaba... Teşekkür ederim ! Ben çok iyiyim. Sen nasılsın görüşmeyeli?

Biri: Ben de iyiyim. Söyleşimize devam edelim.

Öteki: Bugün, Solon'dan itibaren sınıfların durumunu konuşmak istiyorum. Daha önce de belirttiğim gibi oluşan sınıflar, özgür olup olmadıklarına, ordu içindeki konumlarına (ki bu olgu Antik Yunanistan'da belirleyici halkın ekonomik durumuna paralel ve belirleyici bir faktördü) yabancı olup olmamalarına, cinsiyetlerine ve Solon Anayasası ile yerleşen siyasi haklarına göre yeni baştan belirleniyordu:

Biri: Sınıfların kısaca bir sıralamasını yapabilir miyiz?

Öteki: Hemen tekrarlayalım: Tüm Attika halkı şu kesimler ve sınıflarla ifade ediliyordu:

a) Özgür yurttaşlar (*politai*)

Eupatridai: Theseus'dan beri denen doğuştan soylulara verilen isimdi. Attika'nın siyasi mücadelelerini belirliyor, siyasi yaşamlarının sonunda genellikle dini görevler üstleniyorlardı.

Geomoroi: Kendi gelirleri ile onursal kamu görevlerini (*Leiturgia*) üstlenebilen büyük toprak sahipleri,

Demiurgoi: İşyeri sahipleri, tüccarlar,

- doğuştan Atinalı olanlar (*Gnesioi*). Annesi veya babası doğuştan Atinalı özgür olanlar veya böyle ana ve baba tarafından evlatlık edinilenler, Perikles'den itibaren hem ana hem de babaları bu sınıflara sahip olanlar, tiranlığın tasfiyesinden sonra sadece babaları Atinalı yurttaş olanlar,

- Atinalı yurttaş olarak kabul edilmiş olanlar (*demipoiotoi*). Bunların kabulü için en az 6.000 yurttaşın imzası gerekiyordu.

Census sınıfı: Dört alt sınıfa bölünmüştü:

- *Pentakosiomedimnoi*: Kendine ait topraktan en az 500 medimne (ölçek) ürün alan köylüler, bunlar arkhon olma hakkına da sahipti ve savaşa atlı olarak katılıyordu,

- *Triakasiomedimnoi* (veya: atlı anlamına gelen *hippeis*): Kendine ait topraktan en az 300 medimne (ölçek) ürün alan, uşağı ve kendisi için birer savaş atı besleyebilen köylüler. Bunlar, yüksek memurluklara seçilebiliyordu.

- *Zeugita*: Asgari iki at, katır veya öküz koşabilen ve kendi toprağından yılda asgari 150 ölçek ürün alan, alt arkhonluk memurluklarına seçilebiliyor, savaşa eskiden *hoplit* olan katılmakta iken şimdi falanjların içinde *zygon* olarak katılıyorlardı. Sayısal üstünlükleri ve falanj (birleşmiş bir kitle durumunda koşup saldıracak biçimde eğitilen, derinlemesine sekiz sıradan oluşturulan ve omuz omuza savaşan askerlerden kurulu piyade) düzeninde savaşmalarından dolayı süvarilere karşı kendilerini savunabilen bu sınıfın, böyle bir gücü örgütleyebilmesi, toplumsal prestijinin artmasında önemli bir rol oynamıştır.),

- *Thetes* (toprağı olmayan ve gündelikçi olarak çalışan toprak ve zanaat işçileri, esnaf, formal olarak 200 ölçekten daha az üreten çiftçiler; bunların sadece seçme hakkı vardı ama hiç bir makama seçilemiyorlardı. Kendi çiftlikleri olmadığından (*oikos*), başkalarının toprağında çalışıyorlardı ve sosyal statüleri çok düşüktü).

b) Köleler (*Duloi*): Özgürlerin sınıflarının karşıtlığını, hiçbir hakkı ve özgürlüğü bulunmayan, üretim araçlarını kullanan, daha doğrusu kendisi üretim aracı olan, "köleler" oluşturmuştur. Bu kesim, özellikle ticaret ve endüstri sektöründe verdikleri emekle büyük atılım göstermiş, sayıları Atina gibi sitelerde hızla artmıştır.

c) (Özgür) *Metoikoi*: Siteye dışarıdan gelip yerleşmiş, genellikle zanaat, ticaret ve keyif işleriyle uğraşan ve varlıklı bir kesim olan yabancılar. Bunlar, *metoikoi* olarak belli bir sınıf oluşturmayıp çeşitli özgür sınıflar içinde yer alırlar. Toplam nüfusun onda birini oluşturan bir kesim olan yabancılar, özgür olmalarına karşın, hiçbir yurttaşlık hakkına sahip olmamışlardır. Özgürlükleri bağışlanan köleler de bu kesimin içinde yer almıştır.

d) (Özgür) Kadınlar: Kadınlar da kendi başlarına bir sınıf oluşturmamakla beraber, özgür olmaları ama hiç bir yurttaşlık hakkından faydalanamamaları yüzünden ayrı ifade edilmek zorundadırlar.

Böylece sınıf tahlilimizin ayrıntılarının ana hatlarını belirlemiş oluyoruz.

Biri: Burada, kadınları ayrı olarak ifade ediyorsun. Bir de, beni en fazla ilgilendiren, özgür yurttaşlarla köleliğin durumunun geniş bir açılımı...

Öteki: Kadınların durumunu, okuyucu kadınlarımız gücenmesinler, başka bir kez anlatmak zorundayım. Çünkü bu, başlı başına geniş bir konu. Ama söz veriyorum, önümüzdeki konuşmalarımızda buna yer vereceğim. Çok doğal ki, toplumun içinde yer alan kadınlar, toplumun sosyal hareketliliğinde, kesindir ki ve altını çizerek söylüyorum, genelinde erkeklerden aşağı kalmayan bir role sahiptir. Bundan hiç şüphemiz olmasın...

Özgür yurttaşlara gelince, önce yurttaşlığın fikir dünyası ve bunun temelleri önemli. Antik Yunan'da, yurttaşlık olgusuna ilişkin düşünceler, özellikle Aristoteles'in düşüncesinde yer alıyor. Aristoteles'e göre yurttaşlık "erdem" ile ilintili bir olgu olup, özel alan ile kamusal alan arasındaki iç içe geçmişlikten türüyor. İyi bir yaşam iyi bir yurttaş olmaktan ayrı bir olgu olarak düşünülüyor. Birey ile devletin arasında hiçbir çatışma olmadığı varsayımına dayanan bu yaklaşım, Antik Yunan'da sivil hakların gündeme gelmesinin önünde bir engel oluşturuyor. Aristoteles'e göre, iyi insan olmak ile iyi yurttaş olmak arasında bir fark yoktu. Antik Yunan'da vatandaşlık olgusu erdemli olmak ile ilintili olduğu için herkes yurttaş olamıyordu; vatandaşlık, insanların kamu işlerine katılımının yarattığı yakınlaşmalar ile oluşan bir bağa işaret ediyordu. Antik Yunan'da özgeci, kendini fedaya hazır, itaatkar, işbirliğine yatkın ve ahlaklı olmak gibi özelliklere sahip "yurttaş"ın karşısında toplumsal sorumluluklarını ihmal eden "budala" (*idiot*) vardı. Yurttaşlık erdemlerine sahip olmayan kişiler için bu özel ifade şekli uygun görülmekeydi. Kısacası "budala" olmanın kökeninde yurttaşlığa özgü erdemlere sahip olamamak, sorumluluklarını yerine getirememek vardı.

Aristoteles için iyi olma durumu yani "erdemli" olma, bir varlık için en üst düzeye, en üst olgunluğa ulaşma durumuydu. Varlıktan varlığa göre değişmekle birlikte, insan için iyilik ise mutluluktur. Yani erdemın doğurmuş olduğu mutluluk. Aristoteles tüm siyasal alandaki düşüncelerini, insanlarda karşılıklı oluşabileceğine inandığı "erdem idea-sına" göre kurmuştu.

Tarihsel süreç içinde özel ile kamusal arasındaki ilk ayırım, Yunan site devletinde özgür yurttaşların ortak olarak kullandığı site alanı ile tek tek bireylerin sahip oldukları alan ayırımında kendini göstermişti. Bununla birlikte, Yunan kent devletinde kamusal ile özel arasında güçlü bir ilişki de bulunmaktaydı. Bu da özel yaşam alanı içinde özerk olan bir aile reisinin kamusal yaşama katılabilme koşulu biçiminde kendini göstermişti. Yunan kent devletinde devlete ve topluma ait olma anlamında kamu, özel alanın karşısında soyut bir özgürlük ve süreklilik simgesi durumuna gelmişti. Ama bunun yanında Eski Yunan kentinde, toplumsal yaşam içinde, dinselikle din dışılığı kesin çizgilerle birbirinden ayırmanın pek mümkün olmadığı da belirtil-

mek zorundadır. Tüm kent, gerçekte tüm ülke, tanrılara ya da belirli bir tanrıya bağlıydı. Bir anlamda Atina kenti *At-hena*'ya sunulmuştu. Tanrılarla kentler arasındaki ilişki, türlü biçimlerde kendini gösterirdi. Tanrı kenti korurdu. Yani kent tanrıya bağlıydı. Bir anlamda ilgili tanrının kutsal alanıydı ve tanrıya adanmıştı. Bu nedenle kentin *agorası* gibi *akropolü* de kutsaldı.

Toplumda yer alış, doğumla gelen yurttaşlık haklarına göre gerçekleşir. Bu konularda yurttaşlar arasında ayırım yapılamayacağı, toplumun yasalarıyla, kamu oyunun ortak kararlarıyla belirlenir. Ama doğal özellikleri, soylardan gelen kişisel özellikleri, vatandaşları ayıran, özellikleridir. Bu bakımlardan yurttaşlar arasında değer sıralaması gözetilir. Örneğin kimisi çok akıllı, bilgilidir, her yurttaş akıllca eşit değildir. Kimisi de soydan gelen birikmiş servetiyle zenginlikte üstündür, ya da sayılan ataların soyundandır, saygınlıkta üstün bir konumu vardır. Toplumlarda böyle eşitsizliklerin kaçınılmaz olduklarını, tartışmasız, değerlendirmesiz kabul edildiğini Aristoteles'te de görüyoruz. Antik Yunan mitolojisinde tanrılar, Aristoteles'in anlayışının tersine dünyayla iç içe, dünyaya ve insanlara müdahil, onların zayıf kalması için elinden geleni ardına koymayan tanrılarıdır. Onlar, insanları kıskanmakta, insanlar hürriyetleri ve dünyaya hakimiyetleri için tanrılarla savaşmaktaydı. Tanrılardan ateşi çalan Prometheus, bu kavganın ve çekişmenin en sembolik örneğidir.

Mitolojinin çizdiği tanrı-insan çekişmesi mantık düzeninde pek manalı olmasa bile temelde, mitolojinin, insanı yaşadığı ortamda doğaya ve varlık alemine uyarılması ve doğrudan anlatamadığı gerçekleri sembolize etmesi yönüyle önemli ip uçları taşır. Yunan toplumu doğayla oldukça içli-dışlıdır. O kadar ki, tanrılar tam manasıyla doğasal olarak algılanır ve deniz, ırmak, yer, yağmur, fizik güç, ekonomik bolluk, mevsim, fırtına, deprem, hastalık vs gibi "doğasal" kuralları bizzat tanrı olarak algılanmaktadır.

Bu inanç ortamında doğal hukukun doğasal anlayışa dayanması kaçınılmazdır. Dönemin anlayışına göre doğa kurallarının işleyişinde akıllara hayranlık veren, matematik düzlemde ifade edilebilecek sabit kuralları vardı. Doğa yanılmaz, atlamalar yapmaz. Her şey doğadan çıkar ve yine ona döner. İnsan da doğanın ürünüdür ve doğayla iç içedir. Şu halde doğanın kurallarına bağımlı olunmalıdır. Yağmur, rüzgar nasıl doğa kuralı ise, insanların yaptığı yasalar da doğa kuralları gibi olmalıdır. Yani hukuk kuralları hakikatte, doğa nizamının bir parçasıdır.

Antik Yunanlılar için yasa, kent devleti düzenini diğer toplumların örgütleniş biçimlerinden ayıran en önemli öğedir. Bu düzeni belirleyen yasalar, ilk zamanlarda aristokratik içerikli sözlü yasalar. Kökenleri bilinmeyen bu yasalara *thesmoi* deniyordu ve Yunanlılar bunları tanrıların koyduğu kutsal kurallar olarak kabul ediyordu. Gelişen ve değişen toplumsal yapı karşısında yeni sözlü yasalar yapıldı ve bunlar yazılı hale getirildi. *Thesmoi* denilen yasaların yazılı hale getirilerek herkesçe bilinir kılınması, soyluların keyiflerine göre yorum yapmasını engelliyordu ama yine de yorumlama hakkının yalnızca soylular tarafından kullanılmasına sosyal yapı gereği mani olunamadı.

Meydana gelen toplumsal hoşnutsuzlukla, *thesmoi*'den sonra *nomoi* denilen insan yapısı yasaların ortaya çıkma zamanı geldi. *Nomoi*, ünlü yasa koyucu Solon'la birlikte *thesmoi*'ye karşı zafer kazanarak toplumun çeşitli alanlarının insan yapımı yasalarla düzenlenebileceği, kutsal, mutlak, değiştirilemez, sonsuz yasa olamayacağı fikrini verdi. Bir bakıma tanrısal olmayan yasa, temelinde toplumsal uzlaşma ve sözleşme ürünü olma gibi bir dinamik taşıyordu. Bu nedenle değişime açıktı.

Tanrısal iradeye dayanan sözlü yasaların, yerini insan

iradesine dayalı olan yazılı yasalara terk etmesi, aynı zamanda Antik Yunanda doğa felsefesinin de başlama yıllarıdır. Gerçekten de doğa felsefesi ile uğraşan ilk filozoflar, doğal olayları açıklamada kurgusal akıl yürütme yollarını kullanarak tanrıları tümüyle hesap dışı bırakmak gibi bir adım atarak, kozmosun yönetici gücü olarak tanrıların yerine doğa yasalarını koydular. Bu noktada tanrıya ve doğaya biçilen paye de önemliydi. Doğa felsefesi ile uğraşan filozoflar, panteist¹ bir anlayışa sahipti. Aristoteles'nun naklettiğine göre Thales², "her şey tanrılarla dolu" diyerek maddenin kendi yaratıcı gücü sahip olduğunu kastediyordu. Aristoteles'e göre tanrı, kozmosun yaratıcısı değildi. Tanrı, sadece ezelden beri ham malzeme olarak var olan kozmosu harekete geçirmekle onu var kılmış, ona sadece dış formunu vermişti. Tanrı kainatla ilgilenmez, orada ne olup bittiğini bilmez ve müdahale de etmezdi. Doğa ise bir yönüyle tanrıyla, daha doğrusu tanrısal güçlerle içkindi, bir yönüyle de tanrıdan bağımsız bir alan olarak, sonsuz, değişmez ve insanlığa örnek olacak bir düzenin temsilcisiydi.

Doğa felsefesi ile uğraşan filozoflar, felsefi malzeme olarak kullandıkları doğayı, insandan ve toplumdan kopuk soyut bir doğa olarak algılamadılar. Onlara göre doğa, ilkeli, düzenli ve belli kurallara göre işleyen bir sistemdi. Kent devletinde uygulandığı için sürekli düzeni çağrıştıran "yasa"ya yabancı olmayan bu filozoflar, olası ki kent devleti düzenini doğaya uyarlayarak işe başladılar. Kent devletinde

¹ Panteizm, geniş bir çerçevede içinde ele alındığında, Tanrı'nın dünya ile olan olumlu ve organik ilişkisi bakımından deizmi aşan ve Tanrı'nın dünyaya aşkın değil de, içkin olduğunu öne süren Tanrı anlayışı ya da görüşü. Tanrı ile evreni bir, aynı ve özdeş kabul eden görüştür. Panteizm, anlam olarak tümtanrıcılık demektir. Antik Çağ Yunan Stoacılığına dayanan Panteizmin ileri sürdüğü "Evrenin Ruhu Anlayışı", Hegelciliği ve Spinozacılığı doğurmuştur.

² Thales (624 -546), Anadolu'da bir filozoftur. İlk filozof olduğu için felsefenin ve bilimin öncüsü olarak adlandırılır. Birçok kişi tarafından felsefe ve bilimin kurucusu olarak düşünülür. Elimize ulaşmış hiçbir metni yoktur. Yaşadığı döneme ait kaynaklarda da adına rastlanamaz ancak hakkındaki bilgiler Herodot ve Diogenes Laertios gibi antik yazarlardan edinilir. Bertrand Russell'e göre Felsefe Thales'le başlamıştır. Thales'den önce Yunanlılar doğayı ve dünyanın temel maddesini; mitoloji, Tanrılar

uygulanan sürekli ve soyut yasalar gibi doğa düzenini de işleyen soyut bir yasa olamaz mıydı? Kent devletindeki "yasa"dan yola çıkarak doğa kanunlarını bulmayı hedefleyen filozoflar, zamanla doğa yasalarını, kent yasalarına veri olabilecek ölçekte görmeye başladılar. "Aynı ırmağa iki kere giremeyiz" diyerek evrende durmak bilmeyen bir sürekliliği, değişimi, uyumu vurgulayan Herakleitos³, değişimin ve sürekliliğin belli bir kurala göre olduğunu, bu kuralın da evrende egemen olan yasa ve evrensel akıl olduğunu söylüyordu. Logos adını verdiği evrensel/tanrısal akıl, doğadaki harikulade işleyişi belli bir kurala göre gerçekleştiriyordu. Logos'u bilmek, tanımak Herakleitos'a göre aklın görevidir. Logos'u tanıyıp bilen kimse de doğadaki bu akıl kanununu kendi davranışına uydurmak zorundaydı. Logos'a uyum, insanları "genel"e, topluma bağlayacaktı. Logos, insanlarda ortaklaşa olandı ve ortaklaşa olana uyulması gerekirdi.

Platon, ideal olarak tasarladığı devletin yönetimini filozoflara verdiği gibi kanunların yapımını da bu filozoflara veriyordu. Bu tasarlama göre devlet, gücünü yasalardan değil, yönetici kesimin bilgeliğinden, erdeminden alıyordu. Platon'un devleti gibi yasaları da idealdir ve devletin ideal olma aşamasına kadar düzenli, belli bir sisteme bağlı yasaları olamaz. Devlet, ideal olarak var olunca, filozof yasa koyucu tarafından vaz' edilmemiş olan bir kısım yasalarda kendiliğinden var olur. İdeal kanunlar, aklın kendini dışı

ve kahramanlarla açıklıyorlardı. Yeryüzündeki doğa olayları, (depremler, rüzgar, vb.) tanrılarla bağdaştırılıyordu.

³ Heraklitos (M.Ö. 535- 475) Efesli bir filozoftur. Ona göre evrenin temel maddesi ateştir. Ateş, bütün varolanların ilk gerçek temelidir, bütün karşıtların birliğidir, içinde bütün karşıtların eridiği birliktir. Herakleitos şunu belirtmekten usanmaz: Evren boyuna akan bir süreçtir, başı sonu olan bir değişimdir, hiç durmayan, bu değişim içinde kalan, sürüp giden hiçbir şey yoktur. İşte ateşin ilk madde (arkhe) olduğu düşüncesine de Herakleitos buradan varıyor. Örneğin, bir tahtayı yakıp kemiren alevin yakından bakıldıkta, boyuna ilerleyen bir süreç olduğu görülür; alev, tahtayı boyuna yakıp kemirir, onu boyuna duman ve buğuya çevirir. Evren de böyle tükenmez canlı bir ateştir, sürekli bir yanma sürecidir. Daha doğrusu, dönmümlü (periyodik) bir süreçtir bu. Bunda sürekli olarak, bir "yokuş yukarı" çıkaran, bir de "yokuş aşağı" indiren yol vardır.

vurmasıdır. Yasa, kabul edilir olmasını, aklın evrensel söyleminin ifadesi olmasından alır. Platon bu görüşleri ile, bazı düşüncelerini düzeltme gereksinimi duyduğu yaşlılık zamanında bile yasanın devlet, dolayısıyla bilge-filozof kişilerce yapılmasından yanadır. Platon'da yasa, kısaca aklın, bilgeliğin ürünüdür.

Aristoteles, Retorik isimli eserinde pozitif hukuku doğal hukuktan ayırt ederek doğal hukuku evrensel ve genel geçer kabul eder. Aristoteles, erkek kardeşinin cesedini Creon'un pozitif hukukunun yasaklamasına rağmen gömen Antigone'nin (bu tragedyayı daha konuşacağız) doğal hukuka karşı gelmediğini belirterek, hukukun gerçek amacının yazılı hukukça değil doğal hukuk tarafından belirlendiğini ileri sürer. Bundan başka Aristoteles, bilgili ve erdemli kişilerin doğal hukuku pozitif hukuka tercih edeceklerini de söyleyerek, davalarda taraf olanların çıkarlarına göre bazen doğal hukuka bazen de pozitif hukuka taraftar olabilmelerini uygun bulur.

Biri: (Anlatılanların yoğun ifadesi altında bunalmıştı...) Artık pek zamanımız kalmadı. Zaten bunları da kafamda bir yağurmam gerekiyor. Geri kalanları gelecek sefer konuşalım mı?

Öteki: (Gülerek) Elbette. Sağlıcakla kal.

Evren ateşten meydana gelmiştir ve burada olup bitenlerin sonundaki "büyük yıl"da yeniden ateş tarafından kemirilecektir –yeniden doğmak için. Bu, böylece, dönmümlü olarak, hiç tükenmeden sürüp gider. Bu sürekli oluş içinde durucu, kalıcı bir şey bulduğumuzu sanırsak, Herakleitos'a göre, bu, bir yanılmadır, bir aldanmadır. "Aynı ırmakta iki kez yıkanamayız. İkinci kez girdiğimizde bu ırmak büsbütün başka bir ırmaktır artık. Bu arada, akıp giden sular onu başka bir ırmak yapmışlardır." Karşımızda, "aynı şey"in bulunduğunu sandığımız her yerde durum böyledir. Kalıcı şeyler varmış sanısına kapılmamız, değişimin kualsız değil de, belli bir düzene, belli bir ölçü ve yasaya göre olması yüzündendir. Bu ölçüye, bu yasaya, Herakleitos "logos" diyor. Evrende egemen olan yasadır, düzen ve akıldır (logos).

Türkçe Yanlışları

Almanya'daki Türk kökenli öğrencilerin okulda Türkçe öğrenmeleri gerektiğini savunurken, gerek gazetelerde olsun, gerekse televizyon programlarında olsun, yani Türkçenin yazılı ve sözlü kullanımında yapılan yanlışlar dikkatimi çekmeye başladı. Onun için bu yanlışları inceleyip "Die Gaste"de yayınlamaya Genel Yayın Yönetmeni Zeynel Korkmaz ile karar verdik.

Bu sayıda Türkçe yanlışları üzerine olan yazımın ilkinin bulacaksınız.

Türkçe –bilindiği gibi– bitişken (*agglutinierend*) dil grubuna girer. Kökler değişmez, türetme ve çekim eklerle yapılır. İsim grubuna giren kelimeler (Nomina) hem isim (Substantiv), hem de sıfat (Adjektiv) olarak kullanılır.

Türkçe, "ulus" bildiren "Türk" ve dil bildiren "CA" (ca, ce –sert ünsüzlerden sonra– ça, çe) ekinden küçük ünlü uyumuna göre yapılmış bir kelimedir (Türk+çe). Her ulusun dilini gösteren kelime bu kurala göre yapılır. Alman+ca, İngiliz+ce, Fars+ça (Persisch), İsveç+çe ve –yukarda da belirttiğimiz gibi– hem isim, hem de sıfat olarak kullanılır. Örneğin: Türkçe dersi (isim) *Türkischunterricht*, Türkçe gazete (sıfat) *die türkische Zeitung*. İsim olarak kullanıldığında, eklerden kesme işareti ile ayrılmaz.

Örneğin: Türkçede (Türkçe'de değil) 29 harf vardır.

Bir ulusun ve bir dilin ayrı kelimelerle gösterilmesi Türkçenin özelliklerinden biridir. Almancada isim olarak kullanımda "Artikel" ile isim-sıfat ayrımı belirtilebilse de (*der, die, das Deutsche*), sıfat olarak kullanımda bu ayırım yoktur: "die deutsche Fahne" (ulus) Alman bayrağı ve "die deutsche Sprache" (dil) Almanca.

Bu kural Türkçede gayet iyi bilindiği halde, son zamanlarda gerek yazılı olarak, gerek sözlü olarak "Türkçe dili" gibi yanlış kullanımlar ortaya çıkma-ya başladı. İşin acı tarafı, bu yanlışları Türkçe öğretmenleri bile yapıyor. Yoksa onlar "Türkçe öğretmeni" değil de, sadece "Türk öğretmeni" (yeni moda kullanımı ile, yani sıfat olarak) "Türk öğretmen" mi?

Türkçede dil gösteren kelimelerin son zamanlarda yanlış kullanılmasının kökü acaba neye dayanıyor? Türkçe bilmemeye mi, Türkçeyi önemseme-meye mi, Almancadan çeviriye mi? – **Malûm** taklidi çok severiz! Bu soruların cevabını size bırakıyorum ve "Anadilimizi doğru kullanalım!" diyorum.

Sık sık yapılan başka bir yanlış da "anadili" (*Muttersprache*) yerine "anadil" (*Ursprache*) kelimesinin kullanılmasıdır. Bu yanlış kullanma "anadil" ile "anadili"nin değişik anlamlarda iki ayrı kelime olduğunu bilmemekten ileri gelmektedir.

Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı "Türkçe Sözlük"te (genişletilmiş 7. baskı, Ankara 1983; cilt 1, s. 54) bu kelimeler şöyle tanımlanmaktadır:

anadil = Başka diller üretmiş olan dil (*Ursprache*)

anadili = İnsanın çocukken anasından, babasından, evindekilerden ve soyca bağlı olduğu topluluktan öğrendiği dil (*Muttersprache*).

Bu kelimeye birer örnek vermek gerekirse, "anadil" in örneği Latince'dir, çünkü Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca Latince'den üretilmiş dillerdir.

"Anadili"nin (*Muttersprache*) örneği ise: Almanların anadili Almancadır, Türklerin anadili ise Türkçedir.

Herhalde bazı kimseler sözlük kullanmasını pek bilmiyor, ya da sözlük kullanmaya üşeniyor. Bence böyle kimselerin gazeteci vb. olmaması gerekir; zira gazetede ve televizyonda çalışan kimselerin görevi yalnızca haber vermek değildir. Bunun dışında bazı eğitim görevleri de vardır, çünkü dilbil-gisi az olan okuyucular ve dinleyiciler onları örnek almaktadır.

Umarım, bu yazıyı okuduktan sonra, bir daha bu yanlışları yapmayacaksınız ve "Türkçe" yerine "Türkçe dili" ve "anadili" yerine "anadil" demeyeceksiniz!

Öteki Olmak

Almanya'da Göçmen Kökenli Tiyatro "Öteki Olmak"tan Nasıl Kurtulacak?

Zehra İPŞİROĞLU

Almanya'ya iş göçünün başlamasından bu yana geçen yarım yüzyıl içinde göçmenler kendi edebiyatlarını, tiyatrolarını, filmlerini yarattılar. İlk yıllar yaşadıkları düşüklüğünü, sıkıntılarını ve yabancılışmayı dile getiriyorlardı yapıtlarında. Zaman içinde giderek gelişen göçmen edebiyatı, tiyatrosu ve sineması öyle bir noktaya geldi ki, artık göçmen kavramı anlamını yitirmeye başladı. Bugün hala bu kavram üzerinde durulmasının nedeni belki de göçmen kökenlilerin ürettikleri edebiyatın, tiyatronun ve sinemanın kültürlerarası etkileşime ya da kültürlerarasılığa aşırı derecede önem vermesiyle açıklanabilir. Edebiyatta bunu Alman diliyle yazan yazarların yapıtlarında bile gözlemleyebiliyoruz. Sözgelimi Emine Sevgi Özdamar Almanca yazdığına göre Alman yazar sayılır, ama yapıtlarında, kullandığı dilde ya da yarattığı imgelerde Türkiyeli olmanın izlerini taşıyor. Göçmen kökenli sanatçılar içinde edebiyatta Emine Sevgi Özdamar, Feridun Zaimoğlu, Zafer Şenocak, tiyatrodaki Şinasi Dikmen, Muhsin Omurca gibi tek tük adlar sıvrılırken, sinemada da son yıllarda Fatih Akın aldığı ödüllerle ön plana çıkıyor. Bu sanatçıların adlarını duyurmalarının temel nedeni hem Almanca'yı ana dilleri olarak benimsemeleri, hem de yaşadıkları toplumun sorunlarına eğilmeleri olmuştur.

Öte yandan göçmen kökenli bir sürü yazar ve tiyatrocunun hedef grubu sadece Türkiyeliler'di. Böyle olduğu için de Alman toplumunun içinde ister istemez "öteki" olma konumunu sürdürüyorlardı. Bunu özellikle tiyatro alanında gözlemleyebiliyoruz. Almanya'nın çeşitli bölgelerinde göçmenlerin ürettikleri çeşit çeşit tiyatro grupları var, bunlar yaşamlarını iyi kötü sürdürdüler de Almanya'da kendilerini yeterince kabul ettirebilmiş değiller.

Aslında "öteki olma" olgusu sadece dil sorununa bağlı değil. Çünkü tiyatro isterse alt yazı ya da çeviriyle pekala başka dillerin izleyicisine de kolaylıkla ulaşabiliyor. Farklı ülkelerin ve toplumların oyunlarının sergilendiği uluslararası tiyatro festivalleri buna güzel bir örnek veriyor. Bence temel sorun göçmen tiyatrosunun sadece yerel sorunların içinde kısıtlanıp kalması, kısaca ne içerik ne de sahne yorumu açısından evrensel bir düzeye ulaşamaması. Genellikle televizyondan alışık olduğumuz komedi türü skeçler yeğ tutuluyor ya da folklorik öğelerden yararlanılarak, kendi kültürümüzü tanıtmaya adına pek yenilik getirmeyen bir tiyatro anlayışıyla bir şeyler üretiliyor ya da güncel konular çok bildik biçimlerde ele alınıyor ve işleniyor. Bu da tiyatronun ulaşmak istediği hedef grupla ilgili bir sorun olarak gündeme getiriliyor. Yeterince eğitim görmemiş bir işçi kesimini tiyatroya kazandırmak birincil hedefi oluşturunca tiyatro da ister istemez kendini kısıtlıyor. Kuşkusuz kültürler arası ve ötesi etkileşime

çerçevesinde yeni arayışlar içinde olan tiyatrolar da var. Frankfurt *Güneş Tiyatrosu* buna bir örnek veriyor. Klasik oyunlara yeni yorumlar getirmesi, oyunlarını Almanca, Fransızca ve Türkçe olarak üç dilli olarak sergilemesi, farklı kültürlerden gelen bir oyuncu kadrosu olması bu tiyatroyu ayrıcalıklı kılıyor. Bunun dışında göçmen kökenlilerin yaşamlarından yola çıkarak doğrudan kültürlerarası ve ötesi konulara yer veren başka örneklerden de getirilebilir. Örneğin Berlin'de Şermin Langhoff'un *Hebel Tiyatrosu*'nda geliştirdiği ve Ballhaus Tiyatrosu'nda sürdürdüğü "Beyond Belonging" projesi ya da Essen *Schauspielhaus*'un bir projesi olarak gelişen Essen Katerberg'deki göçmenleri yaşamlarını sergileyen bir oyun, benim göçmen kökenli gençlerin yaşamını kaleme aldığım "*Özgürlük Yolları*" kitabımdan yola çıkarak Essen Üniversitesi ile *Theater an der Ruhr* işbirliğiyle gelişen "*Özgürlük Yolları*" projesi (yönetmen: Bernhard Deutsch) ya da Münih Kammerpiel Düsseldorf *Freies Theater* çerçevesinde geliştirilen tiyatro gösterileri gibi. Bu örneklerin ortak özelliğinin belgesel tiyatrodan deneysel oyunculuğa, gücünü doğaçlamadan alan bir tiyatro anlayışından gerçeküstü öğelere yer veren bir tiyatroya değin farklı deneysel çalışmaların ve arayışların oluşturduğu söylenebilir. Bunlara benzer kültürlerarası konulara yer veren başka örnekler de getirilebilir ama Almanya'daki göçmen kökenli tiyatrosunu bir bütün olarak değerlendirdiğimizde, yapıtların gene de yeterli olduğunu söyleyemeyiz.

Sorunlar, engeller

Yetmişli yıllarda Berlin'de yüksek öğrenimimi sürdürürken, işçi çocuklarına Almanca dersi vererek geçimimi sağlamaya çalışıyordum. O dönemin çok renkli ve canlı tiyatro ortamı içinde bir yandan kendimi geliştirmeye çalışırken, çocuklarla tiyatro çalışmaları yapıyor, bir yandan da işçi kesimine nasıl tiyatroyu sevdirebiliriz diye düşünüyordum. O yıllara ilişkin hiç unutmadığım bir anı: Muhsin Ertuğrul'a Berlin'deki izlenimlerimi anlattığımda, kendisi büyük bir heyecanla nitelikli bir tiyatro anlayışıyla işçileri tiyatroya kazandırmanın öneminden söz etmeye başladı. İşçiler mutlaka klasiklerle, sözgelimi İbsen'le, Goethe'yle tanışmalıydılar. O dönemde gençliğin yarattığı bir kendini kanıtlama ve karşı çıkma havası içinde Muhsin beyin bu sözleri bana çok komik, daha somut bir deyişle eliter gelmişti. Doğrudürüst okuması yazması bile olmayan bir adama "Faust"u mu gösterecektik? Şimdi düşünüyorum da Muhsin bey bu sözleriyle büyük olasılıkla sadece nitelikli bir tiyatro anlayışının yerleştirilmesinin ne kadar önemli olduğunu vurgulamak istemişti. Bu açıdan da hiç de haksız değildi.

Aradan kırk yıl geçti ama evrensel düzeyi yakalayan bir tiyatro anlayışı ne yazık ki bir türlü yerleştirilemedi. Tersine televizyonun da etkisiyle sadece suya sabuna dokunmayan güldürülerle sınırlı kaldı.

Bunun nedenlerini incelerken soruna iki açıdan bakmamız gerekiyor. Türkiye'de yapılan tiyatro ve bunun göçmen tiyatrosuna yansımaları açısından ve Almanya'da yapılan tiyatronun bu tiyatroya etkileri açısından. Türkiye'den sık sık tiyatrolar Almanya'ya turneye geliyor, kimi kez Alman izleyicisine de ulaşmaya çalışan festivaller düzenleniyor. Örneğin 2008'de Frankfurt'ta *Güneş Tiyatrosu*'nun düzenlediği büyük festival, Türkiye'den nitelikli oyunların çağırılması, aynı şekilde Berlin'de Diyalog'un Türk tiyatrosunu tanıtmaya adına yıllardır sürdürdüğü büyük organizasyonlar, Türkiye'den çağırılan yönetmenlerin oyunlar sahnelmeleri gözardı edilmeyecek derecede önemli girişimler. Öte yandan göçmenler Türkiye'deki sanatçılara oranla çok daha ayrıcalıklı bir konumda çünkü Avrupa'nın göbeğinde yaşıyorlar. Yani kültür ve sanat yaşamının içindedir. Acaba kendilerini besleyebilecek olan bütün bu olanaklardan yararlanabiliyorlar mı, yararlanabiliyorlarsa ne kadar ve nasıl? Ve bütün bu birikim yaptıkları tiyatroya nasıl yansıyor? Onlardan günümüz Türk ve Alman tiyatrosunu olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendirmeleri istense, acaba ne tür sonuçlara varılırdı?

27 Mart 2010 Dünya Tiyatrolar gününde Köln'de Sinan Bengier, Ali Sürmeli gibi Türkiye'den gelen tiyatrocuların yanı sıra *Denge Tiyatrosu*, *Gecekondu Tiyatrosu*, *Güneş Tiyatrosu*, *Sahne Objektif* gibi çeşitli tiyatroların sözcüleriyle gerçekleştirilen açıkoturumdaki tartışmada bu sorunlar gündeme bile gelmedi. Sadece Almanya'da yaşayan ya da Türkiye'den gelen tiyatro oyuncularının hemen hepsi oyunculuğun bir tanrı vergisi olduğu, kendilerinin alaylı oldukları ve yaşamın içinde piştikleri, akademik eğitim ve konservatuarların onların engellemekten başka bir işe yaramadığı, bu nedenle kitap okumayı da kendilerini geliştirmeyi de çok anlamsız bulduklarını görüşünde birleştiler. Bunu böylesine rahatlıkla dile getirmeleri şaşırtıcı olmasına şaşırtıcıydı ama aslında kendi açılarından hiç de haksız değildiler. Çünkü akademik eğitimden anladıkları belli oyunculuk kalıplarını içselleştirme, kitap okumadan anladıkları ise ansiklopedi okuma, öğrenmeden anladıkları ezberlemeyle sınırlandırılmıştı.. Tiyatro eğitimi nedir, okuma, bir şeyin üzerinde düşünce üretme, tartışma ne anlama geliyor, insan kendisini bir oyuncu olarak nasıl geliştirebilir, öğrenme ne anlama geliyor, öğrenmenin oyunculuğa katkısı ne olabilir, bütün bu soruların hiç dile getirilmemesi bizdeki tiyatro eğitiminin yetersizliğini gündeme getirdiği gibi Almanya'nın çok zengin kültür ve eğitim olanak-

larından da yeterince yararlanılmadığını gözler önüne seriyordu.

Çözüm arayışları

Soruna Almanya'da yaşayan tiyatrocular açısından baktığımızda iki dilli ve iki kültürlü olmanın ayrıcalıklarından yeterince yararlanılmadığını düşünüyorum. Öncelikle tiyatrocuların kendilerini yetiştirmeden yenilemeden ve dünyaya açık olmadan korkmamaları gerekiyor ki, bu da yepyeni bir duruşu koşulluyor. Türkiye'de özellikle bir kültür metropolüne dönüşen İstanbul'daki Uluslararası Tiyatro Festivali'nin etkileri özellikle genç tiyatrocuların üzerinde çok büyük. Pina Bausch'dan Robert Wilson'a, Suzuki'den Peter Brook'a kadar çok farklı sahneleme ve oyunculuk anlayışlarıyla karşılaşan, ustaların yaptıkları atölye çalışmalarına katılan genç tiyatrocular dünyada olup biten gelişmelerin içindedir. Bu farkındalık ister istemez onların arayışlarına da yansıyor. Göçmenlerin ürettiği tiyatrodaki, Avrupa'nın göbeğinde yaşadıkları halde bu tür etkileşimlerden söz etmekte zorlanıyoruz.

Göçmen kökenli tiyatrocular ancak kendi duvarlarını kırabilirler, kendilerini aşabilirlerse hem Türkiyeli tiyatrocularla hem de Almanya'dakilerle verimli bir diyaloga girilebilirler. Oysa Türklerle diyalog sadece belli tiyatro gruplarının Almanya'ya çağırılması ve bizim izleyicilerimize sunulması anlamına geliyor. Genco Erkal gibi dünya çapında bir tiyatrocunun bile Almanya'ya geldiğinde Alman izleyicisine ulaşamıyor. Sözgelimi Türkiye'de iki yüzü aşan gösteriyle bir tiyatro olayına dönüşen "*Sivas 93*" gibi evrensel düzeyde bir oyun Almanya, Hollanda gibi ülkelere yaptığı turneye rağmen, acaba kaç Avrupalı izleyiciye ulaşabildi? "*Sivas 93*" Almanca alt yazıyla sadece Bochum'da oynandı. Almanlarla diyalog ise sadece Türklerin Almanya'da düzenledikleri festivallere onları da etkin katılımcı ya da dinleyici olarak çağırma anlamına geliyor. Ama genellikle yüzde on gibi bir Alman izleyicisinin bile olmadığı bir ortamda bir Alman tiyatro bilimcinin tiyatrodaki kültürlerarası etkileşim üstüne konuşmalar yapması ya da iyi niyetli bir Alman tiyatrocunun Brecht ve Nazım Hikmet'den şiirler okuması ya da Karagöz gösterisi sunması, kültürlerarası diyaloga büyük bir katkıda bulunmuyor.

Kültürlerarası diyalog bağlamında kuşkusuz basını da sorgulamamız gerekiyor. Almanya'daki Türk okuyucularına seslenen dergiler, gazeteler, radyo ve TV programları bu ülkedeki kültür, sanat tiyatro olaylarına neden yeterince yer vermiyorlar? Sanatçılar arasında neden bu alanda verimli bir tartışma ortamı açmıyorlar? Bir dönem *Cumhuriyet* ve *Evrensel* gazetelerinin Almanya sayılarında Duisburg-Essen Üniversitesi Türkistik Bölümü'nde yetişen genç-

lerin inceleme, eleştiri, tanıtım, röportaj yazıları çıkmaya başlamıştı. Bu bir ilki başlatıldığından çok sevindirici bir gelişmeydi. Ne yazık ki bu gazeteler Almanya'da yaşamlarını sürdüremediler. Sanırım *Hürriyet* gibi çok okunan bir gazetenin de ya da Türklere yönelik hazırlanan radyo ve televizyon programlarının bu tür konulara ciddi bir biçimde önem vermelerinin ve yer ayırmalarının zamanı artık çoktan geldi de geçti.

Kuşkusuz Almanların da iletişime çok açık bir toplum olduğunu söyleyemeyiz. Almanya'da göçmen kökenli olmak hiç de kolay değil. Ama bir an kendimizi Almanların yerine koyalım ve bir Alman tiyatrocusu olduğumuzu düşünelim. Türkler kendi ara-

larında bir takım etkinlikler düzenleyip kendi aralarında eğleniyorlar, bizi de davet ediyorlar. Ne yapardık, nasıl davranırdık? Sanırım önemli olan tiyatrocuların yaşadıkları sorunların nedenlerini alışlageldiği gibi dış koşullarda değil, kendi içlerinde aramaları gerekiyor. Yarım yüzyılı aşan bir beraberliğin sonucunda bugün göçmen kökenli tiyatronun bambaşka bir konumda ve saygınlıkta olması gerekirdi. Şimdiye değin göçmenlerin ürettiği oyunların içinden uluslararası tiyatro festivallerine çağırılan ve büyük beğeniyle karşılanan kaç oyun vardır? Kendimizi yeterince kabul ettirmemizi sadece Almanların ayrımcılık politikasıyla açıklayabilir miyiz? Sosyal alanda

her ne kadar pozitif ayrımcılık önemliyse de sanat ve tiyatro alanında bu çok sorunlu. Değerlendirme ölçütü insanların kökenleri değil, yaptıkları iş olmalı. Bugün Almanya'daki ödenekli tiyatroların da büyük bir kısmı kapılarını göçmenlere ve onların sorunlarına açmış durumdadır. Ama tiyatroların oyun planlarına baktığımızda bu açılım politikasının Feridun Zaimoğlu'nun oyunlarını oynamanın ötesine geçemediğini görüyoruz. Bu gelişimi sadece kültür endüstrisinin ve medya politikasının yarattığı Almanya'daki Türk imgesiyle açıklamamız yeterli mi? Sonuçta bu imgeyi de yaratan gene bizler değil miyiz? Üzerinde düşünmemiz gereken öyle çok sorun var

ki! Son olarak bir şey daha eklemek isterim, bu yazımdan Almanya'daki tiyatronun harika olduğu gibi bir sonuç çıkartılması çok ters olurdu, çünkü sorunlar orada da diz boyu. Ama bunları görüp değerlendirebilmemiz hem kendi tiyatromuzun eksikliklerinin ayırında olmamız, hem de Alman kültür yaşamının içinde olmamıza bağlı¹. İkisinin de olmadığı bir boş alanda, tiyatro üzerine yapılan tartışmalar da karşılıklı önyargıları pekiştirmenin ötesine geçemeyecektir.

¹ Almanya'daki tiyatrolarla ilgili değerlendirmelerimi son yıllarda "*Tiyatroda Kültürlerarası Etkileşim*", *Mitos* 2009 ve "*Tiyatroda Alımlama*", *Papirüs* 2002 kitaplarımda yayınladım.

Ali Kazma'nın Engellemeler Sergisi (Things we do. Obstructions)

TANAS, Ali Kazma'nın Almanya'daki ilk kişisel sergisinde, sanatçının Engellemeler (Obstructions) adlı video serisinden sekiz yapıt sunuyor.

TANAS tarafından yapılan duyuruda sergi şöyle tanıtılmaktadır:

"Bu videolar her gün mesleklerini icra edip bir şeyler üreten, bir şeyleri onaran, bir şeylerin çalışmasını sağlayan insanların yakından gözlemlenmiş portrelerinden oluşuyor. Kazma saatçinin atölyesi, beyin cerrahının ameliyathanesi, İstanbul yakınlarındaki bir çelik fabrikası, mezbaha, kot fabrikası ve bale stüdyosu gibi farklı mekanlara gidiyor. Günlük iş yaşamının karmaşık eylemleri ve faaliyet alanları –kesmek, zımbalamak, delmek, oymak, ısıtmak, dikmek, çizmek, temizlemek, test etmek, etiketlemek, sınıflandırmak– uzun dönemli dikkatli gözlemler ve ustalıklı bilenmiş imajlar aracılığıyla belgeleniyor.

"Beyin Cerrahisi" adlı yapıt Parkinson hastalığından mustarip bir kadını ameliyata hazırlayıp ameliyat eden bir doktoru gösteriyor. "Mezbaha" bilenmekte olan bir kasap bıçağıyla başlıyor ve dinsel beslenme kurallarının uygulanmasını şart koşan geleneksel yöntem hakkında bilgi veriyor: Hayvan tek bir temiz bıçak darbesiyle kesiliyor. "Saat Ustası"nda sanatçı 19. yüzyıldan kalma bir Fransız saati tamir eden saatçinin maharetini gözlemliyor. "Kot Fabrikasında" ise bir giysinin seri üretimine ilişkin karmaşık süreci takip ediyor.

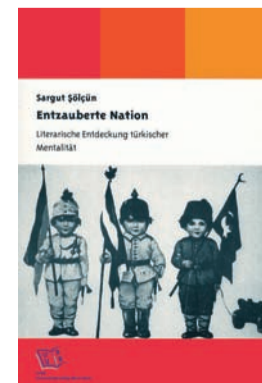
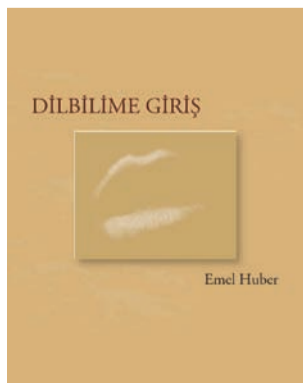
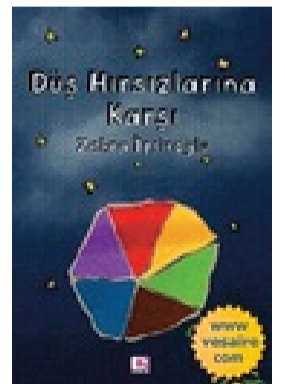
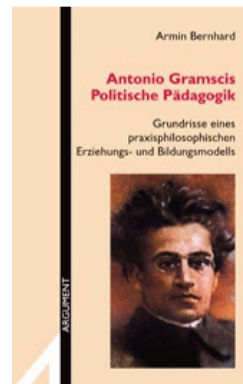
Bütün videoları birleştiren öge, düzen ve kaos arasındaki hassas dengeye yönelik tehditlere durmaksızın var gücüyle çalışarak karşılık veren insan dürtüsü. Beyin cerrahisi bedeni tedavi etmeye çalışır ya da saatçi antika bir saati onarıırken, birbiriyle karşılaştırılabilir beceriler devreye giriyor. Aynı biçimde, kasabın mezbahadaki işiyle kot fabrikasındaki dikişçinin işi ortak bir amaca sahip; temel insan gereksinimlerini karşılamak. Farklı uzunluklardaki videoların yan yana gelmesi ek bir içerik yaratıyor; görüntülerin ve seslerin farklı videolarda aynı anda gösterilmesi, sürekli yeni perspektif ve içgörüler sunuyor.

Ali Kazma'nın yakın dönemde TANAS'ın "Dünyayı 90 günde kurtarmak kolay değil" başlıklı grup sergisinde yer alan "What Remains" adlı video çalışması, melankolik dolu otel odalarından görkemli zafer maçlarına giden Galatasaray futbol takımına eşlik etmiş ve onların günlük yaşamını en ince ayrıntısına kadar resmetmişti. Engellemeler serisinde Kazma, insanların çevreyi biçimlendirmek ve korumak için sürekli kendi çabalarıyla mücadele etmelerinin cazibesine kapılıyor."

24 Mart 2010'da açılan sergi 29 Mayıs 2010'a kadar açık kalacak.
Sergi, Salı-Cumartesi 11.00-18.00 arasında açık olup, giriş ücretsizdir.
TANAS, Space for Contemporary Turkish Art
Heidestraße 50, Berlin
Tlf: 030.89 56 46 10

<http://www.transitmedia.de/yenigun/>

“İğneyi kendine, çuvaldızı başkasına batır”

Müge Bölük MÜLLER Zihinsel Engelliler Sınıf Öğretmeni

Öncelikle başlığım hakkında kısa bir açıklama getirmek istiyorum. Bu güzel atasözümüzün önce gerçekten ne anlama geldiğine bir anlayalım.

Hoşa gitmeyen bir durumda insanlardan özveri istemeden önce, bu durumun getirdiği fedakarlığın bir kısmını biz üstlenmeliyiz ki, başkalarından özveri istemeye yüzümüz olsun. Öte yandan, bir iş ya da bir konu hakkında başkasına öğüt vermeden, bunu önce kendimize yapmalıyız. Kendi nefesine söz geçiremeyen insanın yapacağı bir öğüt insanları etkilemez. "Söylediği iyi olsa, bunu kendisi yapardı" diye düşünürler.

Ve bu atasözümüzü Almanya'daki göçmen vatandaşlarımıza ve çocuklarına bağlayalım. Ama bağlamadan önce Almanya'da yaşayan göçmenlerimizi bir kere daha tanıyalım.

Yurtdışı işçi göçünün başladığı 1960'larda hem Almanya hem de Türkiye işçi çocuklarının eğitiminin gelecekte önemli bir sorun olarak karşılına çıkacağını hesaba katmamışlardı. Zira, o dönemlerde Almanya'da hakim olan anlayış, gelenlerin "misafir işçi" oldukları ve günün birinde ülkelerine geri dönecekleri tezine dayanıyordu. Ancak, durum hiç de böyle olmadı. Türkiye'de yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlar ve bunlara bağlı olarak artan işsizlik üzerine, 1970'li yılların ortalarından itibaren Türk işçileri eşlerini ve çocuklarını Almanya'ya getirdiler. Böylece ikinci kuşak Almanya'ya yerleşti. Onlar da Almanya'da evlendiler, çocuk sahibi oldular. Üçüncü kuşak da böylece ortaya çıkmış oldu. Medya aracılığıyla yapılan çeşitli kamuoyu araştırma sonuçları, Türklerin büyük oranda burada kalıcı olduklarını ortaya koymaktadır.

Almanya, geçen süre zarfında burada yaşayan yabancıları tanımlamakta kullandığı terim ve kavramlarda da çok titiz davranmıştır. İlk zamanlarda ve hatta 1980'lere kadar "Gastarbeiter" (misafir işçi) terimini kullanmasındaki neden, Almanya'nın Amerika veya Kanada türünden bir göçmen ülkesi olmadığını vurgulamak içindi. Gelenlerin zamanla dönmeleri üzerine daha sonra "Mitarbeiter" (Çalışma arkadaşı) terimini kullandılar. Nihayet hemen her alanda artık "Migranten" (Göçmenler) terimini kullanıyorlar.

Adı her ne olursa olsun su an Almanya da yaşayan Türk ailelerin yaşadığı en temel sorun; "Türk çocuklarının eğitim problemleri".

Almanya'da yaşayan Türk işçi çocuklarının eğitimi konusunda 35-40 yıldır doğru ve geçerli bir model bulunamamıştır. Almanya'daki Türk çocuklarının eğitimi konusunda temel eğitim kademesi önemlidir. Çünkü daha sonra devam edeceği okulların seçiminde temel eğitimdeki başarılarının rolü büyüktür. Bu başarıyı elde etmek de önemli ölçüde Almanca'yı iyi öğrenmeye

bağlıdır. Bu noktada çocukların dil gelişimine yardımcı olacak okul öncesi eğitim meselesi gündeme getirilmeli ve üzerinde çalışılması gerekmektedir.

Bütün bu bilinen ve yıllardan beri konuşulan ön girimden sonra, konuyla ilgili olarak kendi alanımda göçmen ailelerine bilgiler vermek istiyorum. Başlığım da söylediğim gibi, "iğneyi önce kendimize batıralım".

Biz veliler olarak çocuklarımızı ne derece de doğru eğitim veriyoruz ve bu konuda kendimizi ne kadar geliştiriyoruz?

Görülen o ki, konular dönüp dolaşarak okul öncesi eğitime ve çocukları tanımamıza geliyor. Diyelim ki, 1. kuşak eğitimsizdi ve sadece iş için geldi, 2. kuşak da 1. kuşaktan dolayı başarısız oldu. Peki 3. kuşak? Günümüzde neler oluyor? Bence sorunlardan biri, Almanya'daki Türk gençleri erken yaşta evlenmeleri ve hemen çocuk sahibi olmalarıdır. Buna bağlı olarak genç çiftlerin çocuk bakımından ve çocuk gelişiminden haberdar olmadıkları, onlara iyi eğitim veremedikleri ortaya çıkıyor. Örneğin bir çok aile çocukların 2 yaşında kişilik savaşı içine girip ailelere ne kadar zor anlar yaşattığı hakkında hiç bir bilgiye sahip değil. Ya da iyi bir çocuk yetiştirmek isterken ailelerin girdiği "mükemmeliyetçiliğin" çocukları ne kadar olumsuz etkilediği hakkında...

Biz bu sorunların içinde en basit olanını ele alalım ve tartışalım. Mesela konumuz çocuk ve televizyon olsun. Ben bu konuda bilgilerimi ve araştırmalarımı aktarayım, sizde yazıyı okuduktan sonra evde bu konuyla ilgili yasadıklarınızı gözden geçirin!

Çocuk ve Televizyon

Televizyon çocukların ilk aylardan itibaren ilgisini çeken bir araçtır. Birkaç aylık bebekler bile bu renkli, hareketli ve sesli görüntüyle ilgilenirler, görme alanları içinde takip edebilirler. Bebekler büyüyüp özellikle müziğe ilgi duymaya başladıkça müzik esliğinde verilen görsel olarak vurgulanan görüntülere daha fazla ilgi duymaya başlarlar. Televizyonda söz ve görüntü bir arada verildiği için çocuklar çok kolay etkilenirler. İyi seçilmiş programlar izlettirildiğinde çocukların bilgisini ve hayal gücünü artırabilir.

Çocukların 2 yaşlarından itibaren televizyon karşısına oturup kısa çizgi filmler izleyebilirler. Ya da eğitimsel içerikli çocuk programlarını izlemeleri uygundur. Ama bebeklikten itibaren izlenen müzik kanallarının çocukların dil ve iletişim becerileri üzerinde olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. çocukların okul öncesi dönemde çizgi filmler, çocuk filmleri ve eğitimsel programları izleyebilecek dikkat ve sabır süresine sahiptirler. Yani bir saat civarı televizyon başında oturabilirler. Bu süreyi aşmamak uygun olur. Çünkü bu dönem-

deki çocuklar çok alıcılardır ve zihinsel gelişimleri için gerekli olan başka bir faaliyetle ilgilidirler. Öğrenmenin en yoğun olduğu bu dönemde tek yönlü bir etkinlik olan televizyon ile doldurmamak gerekmektedir. Ayrıca bu yaşlarda çocuklar yaşam rutinleri konusunda alışkanlıklar edinirler.

Özellikle okul çağlarına gelindiğinde televizyon alışkanlığı nedeniyle okul ve derse, uyum ve uygun çalışma alışkanlıkları geliştirme konusunda ciddi sorunlar yaşanabilmektedir. Bazen çocuklar için hazırlanan programlar ve çizgi filmler de şiddet ve uygun olmayan görüntüler içerebilmektedir. Buradaki denetim yine ailelere düşmektedir.

Televizyonun en önemli olumsuz etkisi çocuğun tek yönlü bir iletişim içinde olması ve karşılıklı etkileşime fırsat vermesidir. Özellikle dil gelişiminin ve sosyal gelişiminin temellerinin atıldığı en önemli dönem olan ilk 3 yılda televizyon karşısında fazla vakit geçiren çocukların konuşmada gecikmelerinin olma olasılığı artmakta ve dış dünya ile iletişimde sorunlar yaşayabilmektedirler. Okul çağı çocuklarında ise, yeterli ve uygun çalışma alışkanlığı geliştirmeme ve aktif öğrenme yerine kalıp öğrenmeye eğilim, düşünce eksikliğinin azalması gibi bazı olumsuz etkilerden söz edilmektedir.

Anne-babaya Televizyon Konusunda Öneriler

3 yaş civarındaki çocukların çizgi film, belgesel ve eğitimsel programları izlemeleri onların yaratıcılıklarını geliştirir ve hoşça vakit geçirmelerini sağlar. Ancak bu yaşlardan itibaren televizyon başında geçirecekleri vakit sınırlandırılmalıdır.

Okula giden çocukların; dinlenme, yemek yeme, oyun oynama, uyku ve ders zamanları çıkarıldığında eğer vakitleri kalıyorsa televizyon izlemelerine izin verilmelidir. Bu saat de genellikle derslerin bitmesinin ardından planlanmalıdır.

Çocukların günlük televizyon izlemeleri gereken saatler konusunda değişik görüşler olmakla beraber özellikle okul çocuklarının günde 1 saatten fazla televizyon izlememeleri önerilmektedir.

Çocuğun yaşına uygun programlar izlemesi sağlanmalıdır. Yetişkinler için hazırlanmış dizi, film, magazine türü programların mümkün olduğunca çocuklara izlettirilmemesi gerekmektedir.

Çocuklar genellikle evde yalnız settiklerinde veya uygun aktivite bulamadıklarında televizyonu tercih etmektedirler. Çocuğunun yaşına ve ilgi alanına uygun oyunlar bulup, onunla oynayabilirsiniz; televizyon dışında birlikte eğlenebileceğiniz aktiviteler bulabilirsiniz; çocuğunun televizyon izlemek yerine sizinle birlikte kaliteli zaman geçirme imkanı bulacak sizde bu sayede çocuğunuzu daha iyi tanıyıp onunla

iyi bir iletişim kurmuş olacaksınız.

Sonuç olarak;

Sadece evimizdeki bir iletişim aracının çocuğumuz üzerindeki etkisinin ne kadar büyük olduğunu söylemek çok doğru olacaktır. Çocuğumuzun eğitimi ve gelişimi hakkında üzerimize düşeni zamanında ve doğru bir şekilde yaparsak, farkında olmadan çocuğumuzun hayatında olumlu ve büyük değişimlere neden olabiliriz. Ama sizler televizyonu açıp çocuğunuzu önüne koyup saatlerce ilgisiz bırakırsanız, onun yanında yaşına uygun olmayan dizileri izleyip uyku saatlerini kaçırsanız, ödevlerini kontrol etmeden televizyon izlemesine izin verirseniz, ne tür programlar izlediğiyle ilgilenmezseniz, herşeyden önce çocuğunuz gelişimini olumsuz yönde biçimlendirmiş olacaksınız. Çocuğunuzun iyi bir fert olarak yetiştirmek, toplumda saygın bir yer edinmesini sağlamaksa amacınız, sadece televizyon üzerine yapılan bir etkinlik bile, çocuğumuzun dil gelişimi, zihinsel gelişimi, iletişim becerileri, sosyal yaşamı ve okul hayatı aynı anda olumlu bir değişim gösterecek.

Sizce bunu denemeye değmez mi ?

Acaba çocuğumuzun Almanca öğrenmemesinde, okulda başarı sağlayamamasında bizim de küçük bir payımız olabilir mi?

"Göçmenlerin Anadili Sorunu ve Çözüm Önerileri"

SEMPOZYUM '09

Prof. Dr. Emel HUBER
Dr. Hakan AKBULUT
Dr. Ahmet ÜNALAN
Zeynep KORKMAZ
Prof. Dr. İnci BÖRİM
Dr. Songül ROLFFS M.A.
Bülent MUMAY
Günel KOKSAL
Ahmet ARPAD
Doğan HIZLAN
Prof. Dr. Dink DİZDAR
Mevlüt ASAR
Dr. phil. Esin İLERİ
Yusuf TERZİ
Mete ATAY
Berrin UYAR
Dr. phil. Sebnem BAHADIR
Koray OKAY
Nihat BOZKURT

Die Gaste tarafından Duisburg-Essen Üniversitesi'nde 23-24 Mayıs 2009 tarihinde düzenlenen "Göçmenlerin Anadili Sorunu ve Çözüm Önerileri Sempozyumu" sunumları ve konuşmaları – Ocak 2010

ISBN 978-3-9813430-07
Die Gaste Verlag
İsteme Adresi: diegaste@yahoo.com

Prof. Dr. Hacı Halil Uslucan Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi'nin (TAM) Direktörlüğüne Seçildi

Türkiye Araştırmalar Merkezi (TAM) Vakfı Mütevelli Heyeti, 16 Martta yaptığı özel oturumunda Prof. Dr. Hacı Halil Uslucan'ın *Türkiye Araştırmalar Merkezi Vakfı* Direktörlüğü görevine davet edilmesi ve isim değişikliğini karara bağladı. Kurum gelecekte *Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi* [Zentrum für Türkeistudien und Integrationsforschung] adını alacak. Düsseldorf'ta gerçekleştirilen oturumun ardından bir açıklama yapan Mütevelli Heyeti Başkanı ve Uyum Bakanı Armin Laschet, "Bu merkezin yeniden yapılandırılması konusunda başarılı bir adım" dedi. Prof. Dr. Uslucan aynı zamanda Duisburg-Essen Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde yeni kurulan "Modern Türkiye Araştırmaları" anabilim dalında profesör olarak görev alacak. Duisburg-Essen Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ulrich Radtke, "Üniversitemizin tüm yönetsel birimleri bu görevlendirmeyi onayladı"

diye konuştu.

2008 yaz aylarından beri eyalet hükümeti kurumun bilimsel yanını güçlendirmek üzere, Türkiye Araştırmalar Merkezi'nin içeriksel ve organizasyonel yeniden yapılandırılması konusunda çalışmaktaydı. Bu yeniden yapılandırmanın odak noktasında Duisburg-Essen Üniversitesi ile yazılı olarak varılan partnerlik anlaşması yer alıyor. İşbirliği, Duisburg-Essen Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi'nde "Modern Türkiye Araştırmaları" alanında bir profesörlük kadrosu oluşturulması ve bu kadroda ortak kararlar görevlendirilecek kişinin Türkiye ve Uyum Araştırmaları Merkezi'nin yöneticiliğini de üstlenmesinde somut yansımaları buluyor.

2008 yılında Hamburg Helmut Schmidt Üniversitesi'nde pedagojik psikoloji alanında profesörlük ünvanı alan Prof. Dr. Uslucan 1965 yılında Türkiye'de doğdu. FU Berlin'de Psikoloji, Felsefe, Genel ve Karşılaştırmalı Edebiyat eğitimi gördü. Aynı üniversitede 1999 yılında doktorasını tamamladı. Doçentlik tezi çerçevesinde Eylül 2006'da Magdeburg Üniversitesi'nde "Kültürlerarası Bağlamda Gençler Arasında Şiddet ve Ailevi Eğitim" konusunda araştırmalar yaptı. Almanya İslam Konferansı üyesi olan Uslucan, Aşağı Saksonya Eyaleti'nde İslami din eğitimi ve Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti'nde şiddeti önleme projelerine bilimsel anlamda eşlik etti.

TAM Vakfı Yeni Direktörü Prof. Dr. Hacı Halil Uslucan ile Söyleşi

– Sayın Uslucan, iki yıl aradan sonra kurumunuz, yeni adıyla Türkiye ve Göç Araştırmaları Merkezi Vakfı, şahsınızda yeni direktörüyle buluştu. TAM Vakfı ve sizin için artık yeni bir dönem başlamış bulunuyor. Kurum olarak bu dönemde nasıl bir konsept uygulamayı düşünüyorsunuz, hedefleriniz ve beklentileriniz ne olacaktır, açıklar mısınız?

– Evet; memnuniyetle. İlginiz için de şimdiden size teşekkür etmek istiyorum.

TAM'ın adının değişmesiyle, ilgi alanında da yeni bir başlangıcın ve yeni bir yapılanmanın hedeflendiği belirleniyor.

Önümüzdeki zamanlarda yapacağımız araştırmaları sadece Türklere yönelik değil, diğer göçmen gruplarına da açmaya çalışacağız, örneğin Arap kökenli veya Rusya'dan gelen Alman kökenlilerle ilgili çalışmalar gibi. Yani, benim isteğim ve planım, büyük göçmen grupların ortak sorunlarını, potansiyellerini ve özelliklerini mercek altına almak, sadece Türklere değil, tüm göçmenleri ilgilendiren uyumla ilgili toplumsal ve psikolojik konulara değinmek.

– Duisburg-Essen Üniversitesi'nde yeni kurulan "Çağdaş Türkiye Araştırmaları" Bölümü kürsü başkanı olarak diğer bir çalışma alanında da faaliyetleriniz şekillenecek. Tam Vakfı ve bölüm arasında nasıl bir etkileşim öngörülmekte ve bu tasarımın temelinde yatan amaç nedir?

– TAM direktörlüğünü Duisburg-Essen Üniversitesi'nde yeni kurulan "Çağdaş Türkiye Araştırmaları" profesörlüğüne bağlamak, bir nevi Merkez'de yapılan araştırmaların ilk etap da bilimsel çalışmalar olduğunun (ve olması gerektiğinin) altını çiziyor. Yani Merkez'in görevinin herhangi bir göçmen grubuna yönelik lobi faaliyetleri değil de, daha fazla tutarlı ve kamuoyunda ciddiye alınacak bilimsel sonuçlarla ortaya çıkmasının beklentisine yönelik bir işaret olduğunu düşünüyorum.

– Türkiye'ye yönelik araştırmaların yanı sıra göç ve entegrasyon alanında da bilimsel çalışmalarınız yoğunlaşacak. Bu bağlamda hangi konuların ağırlık kazanacağını ve entegrasyon süreci açısından incelemelerinizin toplumsal yaşama nasıl bir katkı sunacağını düşünüyorsunuz?

– Benim deneyim ve gözlemlerime dayanarak, şu anda uyumu (negatif) etkileyen sorunların başında işsizlik, okul ve mesleki eğitimde yaşanan dengelessness, olmayan fırsat eşitliği, resmi kurumların yeteri kadar göçmenlerin ihtiyaçlarına yönelememesi ve aynı anda ailelerin de çocuklarına gereken desteği verememesi. Ama, bu kamuoyunda bazen ailelerin

çocuklarının eğitimine karşı bir lakayt tutum aldığı olarak tartışılıyor. Halbuki bir çok araştırmalar, göçmen ailelerin çocuklarının yüksek eğitim yapmasından yana olduğunu ve bu konuda çok büyük beklentileri olduğunu gösteriyor.

Hedef, aileleri eğitim yeteneklerinde daha güçlendirmek ve eş zamanda okullarda göçmen ailelerinin yaşam şartları hakkındaki bilgi ve duyarlılığı arttırmak olmasının gerektiğini düşünüyorum. Bu konuda, TAM olarak, her ne kadar kendimizi bilimsel bir kuruluş olarak algılasak da, bizim de bir olumlu katkımızın olacağını sanıyorum; bu, örneğin velilere eğitim seminerleri hazırlamakla, kuruluştaki çalışan insanlara "Kültürlerarası Yetenekler" (Interkulturelle Kompetenz) kursları vermek gibi faaliyetlerle gerçekleştirilebilir.

– Göç ve entegrasyon sorunlarına genel bir odaklanış çerçevesinde Türkiye ve Türkiyeliler göçmenlere yönelik yaklaşımlarınızda perspektif, öncelik ve yoğunlaşma açısından bir değişim gerçekleşecek mi?

– Şimdiye kadar yaptığım çalışmalarımın, bilimsel olmalarına rağmen, bir "uygulamalı psikoloji" yönü de vardı. Bunu ileride TAM'da da devam ettirmek isterim. Yani yönetsel bir yaklaşım olarak, bir sosyal bilimcinin görevinin, sosyal gerçekleri sadece tespit etmekle kalmaması değil, aynı anda sorunun nasıl olumlu bir şekilde değişebileceğini de göstermesi olduğundan yanayım. Öncelik ve odaklaşma konusuna gelince, tabii ki Türk göçmenlerinin hem sayı olarak büyük bir grup olmasından ve hem de kendi arasındaki farklılığın çok olmasından kaynaklanan bir öncelik doğduğu ve bundan dolayı detaylı araştırılmasının gerekli olduğu kaçınılmaz. Tabii ki, bu herhangi bir etik öncelik veya yüksek değerlilik anlamına gelmemeli. Hedefim, bir çeşit şu anda Freie Universität Berlin'de yürüttüğümüz gibi, araştırmalarımıza Türkiye'deki Türklere de katmak. Bu açılım, bir yandan genelde Türkiye'deki insanlar hakkındaki bilgimizi arttıracak, öte yandan da insan davranışlarının ve tutumlarının göçmenlik ve azınlık unsurlarına mı, yoksa kültürel hayat biçimlerine mi dayanıklı olduğunu açıklamada yardımcı olacaktır. İdeal bir araştırma dizaynının semantik (anlam) açıdan aynı sorularla çeşitli göçmen gruplarını, Türk göçmenlerini, Türkiyeliler ve Almanları kapsamı gerekir.

– Bu söyleşi için bize zaman ayırdığınızdan teşekkür eder ve yeni görevinizde başarılar dileriz.

– Bende ilginiz için size teşekkür ediyorum.

Die Gaste

Die Gaste'nin Anadili ve Eğitim Toplantılarının İkincisi Koblenz'de Yapıldı

Die Gaste'nin Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin anadili, eğitim, kültür ve entegrasyon konularındaki bilgilendirme toplantıları devam ediyor.

Rheinland-Pfalz/Saarland Türk Öğretmenler Derneği'nin daveti üzerine 8 Mayıs'ta Koblenz Ernst Barlach-Realschule'de ikincisi düzenlenen toplantıda, Die Gaste yayın kurulundan Zeynel Korkmaz, Engin Kunter ve Ozan Dağhan'ın sunumlarının ardından toplantıya katılan öğretmenler ve veliler düşüncelerini bildirdi ve sorular yöneltti.

Katılımcılar Almanya'da yaşayan Türkiyeliler göçmenlerin, son yıllarda yaşanan toplumsal gelişmelerden etkilenseler de, edilgen kalmalarından duyulan rahatsızlığı sıkça dile getirdi. Türkiye'deki siyasal olayların ve okullarda giderek yaygınlaşan din dersleri nedeniyle Türkçe anadili dersi öğretmenlerinin mesleki görevlerini icra etmeleri yönünde ciddi bir sıkıntı yaşandığı vurgulandı. Aile ile okul arasındaki ilişkilerde arabulucu ve çevirmen olarak devreye girmek durumunda kalan Türkçe öğretmenlerine ek görevler tahsis edilmesi, beklentilerin yüksek olması nedeniyle sorumlulukların artması ve iş koşullarının zorlaşması konuları ele alındı.

Toplantıda, yenilenen eğitim yasalarının ve muhtemel sonuçlarının medyada daha geniş yer bulmasının gerekliliğine dikkat çekilerek, eğitimcilerin pratik deneyimlerini ve görüşlerini aktarabilecekleri fırsatlara erişememelerinden kaynaklanan eksikliklere işaret edildi.

Türkiyeliler göçmen toplumunun anadili temelinde oluşan toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının bilimsel etmenlerin temel alınarak tanımlanması, saptanması ve çözüm yollarının belirlenmesinde etkin olarak göçmen toplumunun somut yaşam koşullarında tartışılması, konuşulması ve ilgili tüm kesimlere ulaştırılmasının ivedi bir zorunluluk olduğu bir kez daha ortaya çıktı.

